

GÜVENLİK, DÜZEN VE GÖZETİM: GELECEĞİN DÜNYASINDA PROTESTO HAKKI

Burak Kesgin¹

Öz

Günümüz dünyasında protesto eylemleri yalnızca demokratik olmayan rejimlerde değil, liberal demokrasilerde de engeller ve baskıyla karşılaşmaktadır. İklim, çevre ve sosyal adalet gibi alanlarda seslerini protestolar yoluyla duyurmak isteyen toplumsal hareketler bu olumsuz durumdan en fazla etkilenenler olarak öne çıkar. Protesto güvenliğinde protestocunun demokratik hak ve özgürlüklerini öncelikli gören, yöntem olarak müzakereyi benimseyen anlayış yerini kamu düzeni ve güvenliğini öncelik haline getiren, uzlaşmacı olmayan, etkisizleştirme stratejisini sıkça benimseyen bir protesto polisliğine bırakmıştır. Kimi toplumsal hareketlere karşı gösterilen tolerans ise kolluk kuvvetlerinin siyasileştigi ve farklı hareketlere farklı standartlar uyguladıklarına yönelik eleştirileri daha da şiddetlenmiştir. Bu çalışmada Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada başta olmak üzere liberal demokrasilerde protesto hakkının kısıtlanması, gözetimi ve baskı altına alınmasına yönelik güncel eğilimler, bu eğilimler doğrultusunda geliştirilen yeni modeller, araçlar, teknolojiler, yasal çerçeveler ve iç güvenlik bürokrasilerine ilişkin sorunlar incelenmiştir. Protesto güvenliği ve polisliği alanında geçtiğimiz on yıllarda yaşanan dönüşüm ve son dönemde yaşanan gelişmeler, protesto hakkının geleceğine ilişkin demokrasi yanlısı kesimlerce son dönemde daha sık, yoğun biçimde dile getirilen endişe ve kaygıları haklı çıkaran bir görünüm arz eder. Protesto hakkına ilişkin söz konusu olumsuz görünüm ve eğilim, özellikle devlet baskısı ile yurttaşların demokratik arenalara katılımı arasındaki güç dengesizliklerine ilişkin geleceğe yönelik uyarılar içermektedir.

Anahtar Sözcükler: Protesto, polis, toplumsal hareketler, demokrasi, gözetim.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Beykent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, burakesgin@beykent.edu.tr

SECURITY, ORDER AND SURVEILLANCE: THE RIGHT TO PROTEST IN THE WORLD OF THE FUTURE

Abstract

In today's world, protests face obstacles and oppression not only in non-democratic regimes but also in liberal democracies. Social movements that want to make their voices heard through protests in areas such as climate, environment and social justice stand out as those most affected by repressive policing. The understanding that prioritizes democratic rights and freedoms for protesters and adopts negotiation as a method is being replaced by protest policing that prioritizes non-compromising public order and security that frequently uses incapacitation strategies. Further, the tolerance shown toward some social movements by law enforcement creates intensified criticism that law enforcement officers are politicized and apply different standards to different movements. In this study, current trends in the restriction, surveillance and suppression of the right to protest in liberal democracies, especially in the United States, England and Canada, and the problems related to new models, tools, technologies, legal frameworks and internal security bureaucracies developed in line with these trends are examined. Transformations in the field of protest security and policing in the past decades seem to justify the increasingly strident concerns expressed by pro-democracy segments regarding the future of the right to protest. The negative outlook and trend regarding the right to protest contain warnings about the future, especially regarding imbalances of power between state coercion and citizen participation in democratic arenas.

Keywords: Protest, police, social movements, democracy, surveillance.

GİRİŞ

Uluslararası Af Örgütü, Temmuz 2022’de başlattığı “Protesto Hakkını Koru” adlı küresel kampanyayla protesto hakkının dünyanın her yerinde benzeri görülmemiş ve büyüyen bir tehdit altında olduğunu ilan eder. Genel Sekreter Agnès Callamard’a göre “Tüm dünyada, protestocular, protesto hakkını kısıtlamaya yönelik artan sayıda yasa ve diğer tedbirler, gücün kötüye kullanımı, hukuka aykırı kitlesel ve planlı gözetimin yayılması, internet kesintileri ve çevrimiçi sansür, suistimal ve yaftalamadan oluşan oldukça sert bir engelleme politikasıyla karşı karşıya”dır (Uluslararası Af Örgütü, 2022). Örgüt bu kampanya çerçevesinde yayınladığı raporda protesto hakkının kullanımının tüm dünyada kısıtlanmaya, insanların protestoya katılmak konusunda korkutulduğunu ve caydırılmaya çalışıldığını birçok farklı vaka üzerinden belgelediklerini ifade eder. Protesto hakkını engellemek üzere devletler, kısıtlayıcı mevzuatlar, genel yasaklar ve olağanüstü hâl yetkileri kullanmakta, protestocuları şeytanlaştırılmakta, polis faaliyetlerinin askerileştirmekte,² otoriteler ayrıca eşitsizlik ve ayrımcılık uygulayarak protestoya katılımı engellemekte, insanları korkutmakta, protestoya katılmaktan caydırmaya çalışmaktadırlar (Amnesty International, 2022).

Kampanyanın gerekçesi olan gelişmeler, toplumsal hareketler yazınında bir süredir protesto güvenliği ve polisliğinde yaşanan dönüşüme ilişkin tartışmalarda dile getirilen bir olguyu ortaya koysa da yapılan çağrı durumun günümüzde geldiği düzeyi göstermesi açısından önemlidir. Protesto hakkının özgür biçimde kullanımı artık yalnızca demokratik olmayan rejimlerde değil, sivil hakların kurumsallaşmış olduğu düşünülen liberal Batı demokrasilerinde de engellemelerle karşılaşmaktadır. Söz konusu engeller ve baskı, karar süreçlerinde zaten düşük düzeyde temsil edilen ya da hiç edilemeyen grupları daha fazla hedef almaktadır. İklim ve çevre aktivistleri, ayrımcılıklarla mücadele edenler, yerli halklar, neoliberal politikalara, küresel düzene karşı çıkanlar daha fazla dışlanmaktadır. Barışçıl protestoların özgürce gerçekleştirilebilmesinin sağlıklı bir demokrasinin olmazsa olmaz şartlarından biri ve bir rejimin açıklığının önemli göstergelerinden biri olarak kabul edildiğinde protesto hakkına yönelik baskıcı eğilim demokratik hak ve özgürlüklerin, çoğulculuğun geleceği hakkındaki endişeleri artırmaktadır. Ayşen Uysal’ın (2017) ifade ettiği üzere “sokak, bir toplumsal ve politik alan olarak her anlamda ‘alternatif’tir ve alternatif bir alan sunar.”, bu açıdan demokrasiler için önemi göz ardı edilemez.

Bu çalışmada, ABD, İngiltere ve Kanada örnekleri üzerinden protesto hakkının engellenmesine yönelik eğilim, bu eğilim doğrultusunda geliştirilen yeni strateji, yöntem ve araçlar ele alınmış, hak ve özgürlükler açısından sorunlu bu durumu daha karmaşık hale getiren etkenler incelenmiştir. Çalışma kapsamında odaklanılan ülkelerde Black Lives Matter (Siyahların Hayatı Önemlidir/BLM) gibi ırk ayrımcılığı karşıtı, iklim, çevre, yerli hakları alanlarında hareketler görüldüğü gibi polisin kaynak ve

² Polis faaliyetlerinin askerileşmesi birkaç farklı boyutu olan dikkat çekici bir konudur. Askerileşme, polislerin askeri teçhizat, araç, kıyafet ve taktikleri kullanmaya başlaması yanında bir başka dönüşümü de ifade eder. Askerileşmenin hayatta kalmak için sürekli tetikte olmayı en iyi seçenek olarak gören, etkileşime girilen herkesi silahlı tehdit, her durumu ölümcül olarak görmeyi öğreten bir “savaşçı” kültürünü ortaya çıkardığı öne sürülmektedir (Stoughton, 2015). Askerileşme, ekipman ve taktiklerle maddi açıdan değişim yanında kültürel açıdan da bir değişimi beraberinde getirir. Regan (2021) ABD örneğine bir bütün olarak askerileşmenin sembolik bir boyut taşımakta olduğunu, azınlık topluluklarının üyelerinin topluma tehdit oluşturan dış düşmanlar gibi sunulmasına olanak sağladığını savunur. Bu durum ayrıca polisin ve ordunun rolünü karşılaştırılabilir olarak tasavvur etmekte, kolluk ve ulusal güvenlik operasyonları arasındaki ayrımı rahatsız edici şekilde bir bütün içinde bulanıklaştırmaktadır.

yetkilerinin azaltılmasına yönelik protestolar da yaşanmıştır. Bu protestolar ABD’de karşı hareketini de ortaya çıkarmış, polis yanlısı Blue Lives Matter hareketi kayda değer bir destek sağlamıştır. Söz konusu ülkelerde sağ popülist, aşırı sağ grupların COVID-19 pandemisine yönelik kısıtlamalara ve aşırı zorunluluklarına karşı yürüttükleri protestolar da ses getirmiştir. Bu ülkeler protesto kontrolü ve gözetimi açısından en yüksek teknolojilere sahip oldukları gibi, örneğin İngiltere protesto hakkını daraltmaya, baskı altına almaya yönelik yasal düzenlemeleri yakın zamanda hayata geçirmiş, protesto hakkı konusunda protestoların halen devam ettiği bir örnektir. Bu ülkeler halen açık ve özgür demokratik rejimler olarak kabul edilse de İngiltere’de protestolara yönelik kısıtlama girişimleri ve ABD’nin son yıllarda demokrasi notunun ciddi oranda düşmüş olması (Freedom House, 2023) bağımsız raporlara da yansıyan dikkat çekici gelişmelerdir. Çalışmada alanyazın taraması yanında içerik ve söylem analizi yöntemleri kullanmış, konuya ilişkin sivil toplum kuruluşlarının raporlarına, açıklamalarına, medyaya yansıyan haberlere başvurulmuş, sosyal medyadan protesto kontrolü üzerine polislerce düzenlenen toplantı kayıtları incelenmiştir. Makale üç bölümden oluşmaktadır: Geçmişten günümüze protestonun güvenliğinden sorumlu polis birimlerinin değişimini ele alınan ilk bölümde, öncelikle tarihsel perspektiften protesto ve protesto polisliğine³ bakılmış, dönemler arası farklara değinilmiş ve günümüzde protesto polisliğinin şekillenme sürecinin miladı olarak kabul edilen 1990’ların sonundan itibaren başlayan dönüşüm süreci incelenmiştir. Bu bölümde protesto polisliğinde dönemler arası değişim, dönüşümleri nasıl değerlendirmek, hangi etkenleri ve dinamikleri göz ardı etmemek gerektiği soru da tartışılmıştır. İkinci bölümde günümüzde protestonun kontrolünde sıkça benimsenen etkisizleştirmeye yönelik strateji tercihinin, bu stratejileri uygulamayı mümkün kılan istihbarat, gözetim ve müdahale araçlarına ve teknolojilerine bakılmıştır. Teknolojinin ve güvenlik endüstrisinin gelişiminde yaşananlar otoritelere gözetim, istihbarat alanında yeni ve çok geniş imkanlar yaratmakta, bu alana ayrılan kaynaklar sürekli olarak artmakta, bu da kişisel hak, özgürlükler konusunda endişe ve soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Yüz tanıma, sosyal medya takibi, mobil cihazlara izinsiz erişilmesi gibi birçok gözetim uygulaması yanında müdahale aracı olarak klasik örnekleri göz yaşartıcı gaz, plastik mermi gibi öldürücü olmayan (*non-lethal*) ya da daha az öldürücü (*less-lethal*) silahların gelişimi, çeşitlenmesi ve yaygın kullanımı protesto hakkına yönelik tehdidin büyüklüğünü gözler önüne sermektedir. Protestonun ve protestocunun kriminalize edilmesi ve bu bağlamda güvenlik güçlerine sağlanan olağanüstü hâl yetkileri sorunu da ayrıca tartışılmıştır. Ele alınan İngiltere örneğinden de görüleceği üzere kamu güvenliği ve düzeni gerekçesiyle ortaya konan anlatılarla kamuoyu protestonun zorunlu bir hak olmadığına ikna edilmeye, şiddet içeren bir eylem yapıp yapmamasına yönelik ayırım gözetilmeksizin protesto ve protestocunun yasadışı gösterilmesine çalışılabilmektedir. Üçüncü bölümde polis teşkilatları ve polis alt-kültürleriyle ilgili sorunlar ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Polis teşkilatlarının farklı toplumsal hareketlere yönelik farklı tutum ve uygulamalarına yönelik eleştiriler, söz konusu çifte standart yanında bu teşkilatların daha fazla içine kapalı, özerk ve fazla siyasi hale gelmeleri, aşırı sağ sızmalara ve bu fikirlerin etkilerine karşı kırılğan olmaları, reform çağrılarında direnmeleri gibi konular bu bölümde incelenmiştir. Sonuç bölümünde toplumsal hareketler ve devlet, demokrasilerin kırılğanlığı, bunu yaratan, bunun yaratabileceği toplumsal sorunlar protesto hakkı üzerinden siyasi olanaklar yaklaşımı ve demokrasi çerçevesinde tartışılmıştır.

³ Makalede protesto polisliği terimi, İngilizce “riot police” Türkçede “çevik kuvvet” olarak adlandırılan toplumsal olaylara müdahale birimleri başta olmak üzere toplantı, gösteri ve yürüyüş gibi eylemlerde görev yapan her türlü güvenlik gücünün bir arada yürüttükleri faaliyetleri genel olarak tanımlamak için kullanılacaktır.

2. Geçmişten Günümüze Protesto Polisliği ve Güvenliği

Batı'da 18. Yüzyıl sonu ile 19. Yüzyıl'ın başında ortaya çıkan yeni kolektif eylem biçimleriyle toplumsal mücadeleler artık Charles Tilly'nin (2020) ifade ettiği üzere program, kimlik ve duruş iddialarını birleştirmeyi başarmış, eskinin bu niteliğe haiz olmayan sanayi-öncesi sağlam, kalıcı siyasi ya da ideolojik sonuçlara ve hedeflere odaklanmayan ayaklanma ve isyanlarından farklı biçimde yapılmaya başlanmıştır. Tilly'e göre barışçıl protestolar, işte bu yeni modern mücadelelerin siyasal arenaya katılım amaçlayan yöntemlerinden biri olarak söz konusu dönemde ortaya çıkar. Geçmişin isyan, başkaldırı ya da ayaklanmaları taleplerin genelde kısa sürede elle tutulur kazanca ve hızla sonuç almaya odaklı geleneksel yöntemler benimserken, örgütlü, sistematik, uzun erimli ve disiplinli modern toplumsal hareketler yeni dünyaya ait bir icat, yenilik olarak ortaya çıkarlar. Bu "politik yenilik" ilgili dönemde Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da politik olanakların yardımıyla otoriteler tarafından kabul edilebilir ve zaman içinde meşru bulunmaya başlanmıştır. Statükonun izni olmadan ya da onu sarsma girişiminde bulunan ve sertçe bastırılan isyan gibi kolektif eylem biçimlerinden farklı olarak modern toplumsal hareketler siyasal arenanın bir parçası olmaya bu dönemde başlamışlardır. Tilly'e göre toplumsal hareketler, bu coğrafyalardaki köklü siyasi ve ekonomik değişimler zemininde ortaya çıkmış, savaş, parlamenterleşme, kapitalizm ve işçileşme gibi gelişmelerin yardımıyla hemen olmasa da zaman içinde kendisine yasal alanlar yaratmayı başarmıştır. Tilly'nin tarihsel şemasını izleyen James M. Jasper (2017) insanların her zaman memnuniyetsizliklerini ifade etmenin bir yolunu bulmuş olduğunu ancak günümüzde toplumsal hareketler olarak adlandırdığımız olgunun modern dünyada yurttaşlık fikri üzerinde temellenen ve giderek güçlenen parlamentolardan nemalanarak ortaya çıktığını söyler. Bu dönemde özgürlük ve demokrasi fikrinin yaygınlık kazanması, insanların kendilerini "halk" olarak görmeye başlaması modern toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. 19. Yüzyıl'la birlikte örneğin İngiltere'de genelde yoksunluk nedeniyle eski tip isyanlar ve ayaklanmalar halen devam ediyor olsa da kölelik karşıtlığı, işçi hareketi, kadın hakları gibi öncü modern toplumsal hareketler örgütlü ve sistematik biçimde planlanmış gösteriler, mitingler, yürüyüşler gerçekleştirmiş, insanlar artık caddeleri, meydanları doldurarak taleplerini dile getirmek için barışçıl protesto eylemlerine yönelmişlerdir. Ancak toplumsal hareket repertuarlarının en önemli unsurlarından, Jasper'ın da işaret ettiği üzere aslında bir biçimi olmasına rağmen çoğu zaman toplumsal hareketlerle eş anlamlı kullanılan protestonun kontrolü siyasal zihniyet değişimi ve yurttaşlık haklarıyla yakından ilintilidir. Demokratik anlayışın ve yurttaşlık haklarının gelişimi ile protesto polisliği de ortaya çıkmış, protestoya askerin müdahalesinden vazgeçilmiştir.⁴ Ancak otoritelerin protestoyu suçla ilişkilendirilmeye ya da bir arada görmeye yönelik eğiliminin bir anda ortadan kalkmadığını ifade etmek gerekir. Bu dönüşüm modern polis teşkilatının ve birçok erken toplumsal hareketin ortaya çıktığı İngiltere'de daha erken gerçekleşirken, Avrupa'nın diğer yerlerinde farklı zamanlarda olmuştur.

⁴ Ferdan Ergut (2003) 19. yüzyıl ortasından itibaren Avrupa'da ordudan ayrı profesyonel polis güçlerinin kurulmasının savaş teknolojisi ve ordunun görev tanımıyla ve devlet elitlerinin, kolektif eylemlere yönelik özel bir duyarlılık geliştirmesi; içerde toplumsal kontrolün sağlanması ve bastırma işinin devlet açısından varoluşsal bir soruna dönüşmesiyle alakalı olduğunu söyler. Ergut ayrıca (2001) ayrıca ulusal polis teşkilatlarının genelde devrim, savaş ya da kitlesel göç gibi kolektif eylemleri çoğaltan dönemlerin hemen ardından kurulduğunu, bu teşkilatların kurulmasını suçların artışına dair bir kaygıdan çok, devletin kendisi üzerinde artan baskılara verdiği bir yanıt olarak değerlendirmek gerektiğini ifade eder.

George Rudé (1973), 1820'lerden yüzyılın ortasına doğru İngiltere'de protestonun kontrolüne ilişkin yaşanan kurumsal değişimin bu bağlamda otoritelerin bakış açısında bir değişime işaret ettiğini savunur. Daha önce protestoyu bastırmak için asker ve polis gücü bir arada kullanılırken bu dönemde ana susturucu aktör olan askerlere protestonun kontrolünde artık yer verilmemesine, bu işin profesyonel polis güçleri tarafından yerine getirilmesine karar verilmiştir. Öte yandan İngiltere'de olduğu gibi protestolarda yaşanan değişime paralel olarak başlangıçtaki baskıcı ve sert tutumlarını değiştirmeye zorlanan devletler için toplumsal hareketlerin ve protestoların nasıl kontrol edileceği konusunda Avrupa'da farklı uygulamalar gözlenir. Konuyu Fransa ve Almanya üzerinden karşılaştırarak ele alan Anja Johansen (2018) 19. yüzyılın ortasında toplanmalara askeri müdahalenin Avrupa'nın çoğu yerinde bir norm halinde olduğunu, zaman içinde askerin yerini polis alması sürecinin ise ülkelerin kendi toplumsal ve siyasal dinamikleriyle gerçekleştiğini savunur. Protestonun kontrolünün askeri olmaktan çıkarılmasının tarihsel bir sorun olduğunu söyleyen Johansen, Prusya egemenliği altında askeri değerleri benimsemiş Almanya'nın 1890'lardan itibaren protestolara askeri müdahaleyi giderek daha az kullanmaya başladığını, paradoksal biçimde kendini liberal ve demokratik olarak tanımlayan Fransa'nın bu anlayışı 1920'lere kadar terk etmediğini belirtir. Ona göre Avrupa'nın yönetici seçkinleri, sanayileşme ve kapitalizmin yarattığı hoşnutsuzlukların yol açtığı, zaten tecrübe etmiş oldukları toplumsal ve siyasi ayaklanmaların uzun vadede ordu tarafından kontrol edilemeyeceğini düşündükleri gibi, zorunlu askerlik uygulaması da bu durumda etkiliydi. Halk ayaklanmalarında askerlerin taraf değiştirme olasılığının hesaba katılması profesyonel polis güçlerinin geliştirilmesinin nedenlerinden bir diğerydi. Johansen'e göre bu etkenler yanında protestonun kontrolünü askerden arındırma süreci Avrupa'nın birçok yerinde yükselen demokratik kültürle de ilintiliydi. Güç kullanımında aşırıya kaçmama ve sivillere ancak katı yasal sınırlar çerçevesinde müdahale edilebilmesine yönelik beklenti bir baskı haline gelmiş, hükümetlerde ve bürokratlarda askerin ancak gereklilik durumunda ve orantılı biçimde kullanılabileceğine yönelik bir tutum benimsenmeye başlanmıştı. Dönemin Avrupa'sında protestoların asker tarafından ve baskıyla kontrol altına alınması alışkanlığını devam ettiren hükümetlere olumsuz bakılmaya başlanmış, bu tip uygulamalar ve anlayış kötü yönetim ve düşük hesap verebilirlikle ilişkilendirilmiştir. Protestolarda asker kullanımı artık otoriter ve baskıcı yönetimin bir göstergesi olarak algılanıyordu. Sivillere müdahale askerler tarafından da eleştiriye uğramaya başlamış, protestonun kontrolü zaman içinde askerden arındırılmıştır.

19. yüzyılın sonuna doğru Gustave Le Bon (2002) gibi düşünürler kalabalıkları tehlikeli olabilecek irrasyonel gruplar olarak resmetse de toplumsal hareketlerin 19. yüzyıl boyunca yaşadığı kurumsallaşma, siyasal değişimler ve demokrasinin daha fazla benimsenmesi sayesinde barışçıl protesto 20. yüzyıla gelindiğinde bir hak olarak yerleşik hale gelmeye başlamıştır. Protesto, ifade özgürlüğü, örgütlenme, toplantı ve gösteri hakkı gibi farklı hak ve özgürlükler çerçevesinde giderek yasal güvenceye kavuşurken 1960'larla birlikte protesto polisliğinde ve protesto hakkının kullanımında olumlu bir değişim yaşandığı savunulmaktadır. Öte yandan protestonun olağandışılığını ve gündelik hayatı bozucu etkisini göz ardı etmemek gerekir. Protesto doğası gereği gündelik yaşamı aksatan bir eylem biçimidir ve zaman içerisinde bu kabul gören bir siyaset yapmak biçimi haline gelmeyi başarmıştır. Donatella della Porta ve Olivier Fillieule'ün (2004) belirttiği üzere toplumsal hareketler esas olarak protestoya, yani geleneksel olmayan siyasi eylem biçimlerine dayanır ve bu biçimlerden bazıları yasa dışılık (sivil itaatsizlik gibi), bazıları şiddet de içerebilir. Yasal olanlar bile çoğu zaman günlük rutini bozar: yürüyüşler, başka bir şey değilse, trafik rutinlerini bozar. Protestolar kamu düzenini korumak gayesindeki devlet otoritesini harekete geçirir ve sokakta doğrudan devlet tepkisini ortaya çıkarır. 1960'ların bir dönüm noktası olarak görülmesinin nedeni işte tüm bu olağandışılığın, rutin bozucu niteliklerine karşın protestoya otoriteler tarafından artık daha esnek yaklaşılmasıdır. Bu dönemdeki protesto dalgalarının yarattığı siyasi iklime bağlı olarak otoriteler zorlayıcı yaklaşımdan

ziyade toleranslı, müzakereye açık ve kanun ihlalinin önemsenmediği bir anlayış benimser. Gösteri hakkının yaygın biçimde benimsenmesi sonucu 1970'ler ve 1980'lerdeki kimi duraklama ya da geriye gidişe karşın otoritelerin protestoya hak temelli bakışı pek fazla değişime uğramaz. 1990'larla birlikte protestolara müdahale teknikleri sertleşirken, göstericilerin kitlesel olarak gözüne alınmasından, farklı istihbarat faaliyetlerinin yürütülmesine toplumsal hareketlerin ve protestoların gücünün, etkisinin zayıflatılmasına yönelik farklı stratejiler otoriteler tarafından benimsenmiştir. Küresel adalet gibi hareketler içinde protestolara katılanlar, güvenlik güçleri tarafından "kötü" ve genellikle "tehlikeli" göstericiler olarak damgalanmış ve buradan hareketle protestolar zorlayıcı güç ve sert teknikler kullanılarak bastırılmıştır. Daha önce organize suç ya da teröre karşı kullanılan askeri nitelikli tekniklerin ve araçların polis birimleri tarafından kullanımı sıradan hale gelmiştir. Protesto polisliği askerleşmeye başlamıştır (Della Porta ve Diani, 2006). Son dönemde protesto polisliğinde 1960'ların sonunda başlayan ve 1970'ler ve 1980'lerde devam eden yumuşayan tavrın toplumsal hareketlerin kurumsallaşması nedeniyle mi, yoksa yazında sıkça dile getirildiği üzere siyasi ve kurumsal değişimlerin sonucu mu gerçekleştiğini sorgulamaya başlanmıştır. Haklar ve özgürlükler lehinde kendilerini değiştiren güvenlik güçleri midir yoksa toplumsal hareketlerin değişimi mi bu sonucu ortaya çıkarmıştır? Bu soruya yanıt arayan Thomas Elliot vd. (2022) çalışmaları protesto polisliğinin toplumsal hareketlerin bastırılması üzerine araştırmaların merkezinde yer aldığını ve büyük pratik öneme sahip olduğunu ifade ederek, protesto polisliğinde meydana gelen değişimlerin nedenlerini ortaya koyan açıklamaları tarihsel veriler üzerinden değerlendirirler. Onlara göre protestoya daha müsamahakâr bakan, protestocunun haklarını önceleyen, şiddet yerine yasal araçları kullanmayı tercih eden "anlaşılabilir yönetim" (*negotiated management*) yaklaşımının benimsenmesini güvenlik güçlerindeki olumlu değişime bağlayan görüş bu değişimi onların artı hanesine yazmaktadır. Elliot ve arkadaşlarına göre toplumda da karşılık bulan görüş aslında durumu yanlış teşhis etmektedir. Hem protestocuların hem de polislerin zaman içerisinde değiştiği doğrudur ancak protesto polisliğini yumuşatan başat etken toplumsal hareket sektörünün kurumsallaşması ve gelişimidir. Değerlendirmelerde güvenlik güçlerinin tepkilerine ve olumlu değişimine haddinden fazla önem ve itibar verilirken, protestoların yumuşamasına çok az önem verilmiştir.⁵ İlgili yazın ele alındığı üzere konuya farklı yönlerden yaklaşılabilir de 1990'lardan protesto polisliğinin ne denli sertleşebileceğinin ilk olarak küreselleşme karşıtı/küresel adalet hareketler örneklerinde izlenmeye başlandığı konusunda uzlaşmaktadır.

Greg Martin (2011) öncelikle uluslararası toplantıların protesto polisliğinin farklı biçimde ele alınması gerektiğine işaret ederken son dönemde siyasileşen ve demokratik olmayan protesto polisliğindeki değişimde üç olayın etkili olduğunu savunur. Bu gelişmelerden ilki 1999 yılında "Seattle Savaşı" olarak adlandırılan Dünya Ticaret Örgütü toplantısına yönelik protestolarından itibaren değişen polis taktikleri, ikincisi 11 Eylül 2001'de gerçekleşen Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi'ne yönelik terör saldırılarının ardından gelişen "güvenlik devleti"nin genişlemeye devam etmesi ve son olarak uluslararası toplantılara ev sahipliği yapan şehirleri yatırım çekmek üzere güvenli olarak göstermeye yönelik teşviktir ve bu durum neoliberal çıkarlarla bağlantılıdır. Bu koşullar altında,

⁵ 1960'larla birlikte toplumsal hareketlerin eskiyle kopuş yaşadığını varsayan yeni toplumsal hareketler yaklaşımı merceğinden bakıldığında yeni toplumsal hareketlerin bu duruma yol açtığı yorumunu yapmak ilk bakışta mümkünse de bu yaklaşımı toplumsal hareket çalışmalarının tümüne uygulamak konusunda dikkatli olmak gerekir. Orta sınıf tabanı öne çıkarılan, kimliklere, kültürel farklılıklara, ahlaki ve post-materyalist sorunlara, yaşam tarzına odaklanan hareketleri açıklamak üzere geliştirilmiş olan yeni toplumsal hareketler yaklaşımı ciddi eleştirilere uğramış bir kuramdır. Devlet gücünün ve kapitalizmin aşılacağına, en eski hareketleri yönlendiren şikayetlerin ve hoşnutsuzlukların bile temelde ortadan kalkmadığına (Calhoun, 1993); eskiyle yeniyi ayırmanın, kopuşun ve yeniliğin unsurlarının belirsiz olduğuna, sınıfın silikleştirildiğine, süreklilikleri göz ardı ettiğine (Çetinkaya, 2008) yönelik eleştiriler özellikle dikkate alınmalıdır.

uluslararası etkinliklerde protesto polisliği yerel permütasyonlarla yalnızca ulusal polislik tarzlarını yansıtmaz, aynı zamanda ortaya çıkan bir küresel protesto polisliği repertuarının göstergesi olarak alınabilir. Rune Ellefsen ve Jan Jämte'nin (2022) işaret ettiği üzere 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra 2000'lerin başında Batı demokrasilerinde hayata geçirilen "radikalleşmeyi ve şiddet içeren aşırılıkçılığın önlenmesi politika ve uygulamaların" protesto kontrolündeki önemli bir dönüşüme yol açmış ve yeni bir arena ortaya çıkmıştır. Bu arenanın ana karakteristikleri, önleyicilik mantığı, devlet baskısında dış kaynak kullanımı ve protesto kontrolünün çoğullaştırılması olarak sayılmaktadır. Protesto kontrolü artık önleyiciliğin önemli bir parçası olduğu, eskisinden daha fazla aktörün içinde bulunduğu ve farklı yöntem, tekniklerin kullanıldığı çok boyutlu bir alan haline gelmiştir. Bu açıdan protesto kontrolündeki değişimi doğru analiz edebilmek için karşılıklı etkileşimler başta olmak üzere aşırılıkçılık karşıtı çağın anlaşılması önemlidir. Tüm bu işaret eden olaylar ve etkenleri göz önünde bulundurarak 1990'lar sonrasında küreselleşme karşıtlığı ve küresel adalet hareketlerinin protesto polisliğine nasıl etki etmiş olabileceğini de değerlendirmek yararlı olabilir. Bu noktada güvenlik güçlerinin kamu güvenliği ve düzenini öne çıkararak sıkça isimlerini andığı ve atıfta bulunduğu (The London Policing College, 2022) anarşist gruplara ve kara blok⁶ taktiklerine kısaca değinilebilir.

Bu grupların 1999 yılında Seattle'da olduğu gibi sahneye çıkmaları ve gündem olmaları ile uluslararası toplantılardan başlayarak protesto polisliğindeki sertleşme arasındaki ilişki göze çarpar. Devletlerin, küresel kapitalizmin ve finans kurumlarının gücünü ortadan kaldırmayı amaçlayan doğrudan eylemi benimseyen kara blok grupları, mala yönelik şiddet uygulamaktan ve polisle çatışmaktan çekinmezler. Geçmiş geriyeye uzansa da 1999 yılında Seattle'da küresel markalara ait vitrinlere ve bankalara zarar vererek küresel adalet protestoları sahnesine giriş yapan heterojen kara blok, bu tarihten sonra uluslararası toplantılarda sürekli varlık göstermiş, 2009 yılındaki NATO zirvesinde polislerle çatışacak noktaya kadar gelmiş, militan taktikler kullanmaya devam etmiştir (Dupuis-Déri, 2010). Küresel adalet hareketi içinde yer alan kara blok grupları radikal, anarşist yöntemler kullanırken bu hareketin diğer unsurlarını riske atmamak için de taktikler geliştirmişlerdir. Anarşistler can güvenliği açısından tehdit unsuru olmasalar da malvarlığına karşı işlenen suç kapsamına girecek eylemler konusunda uzmanlaşmışlardır. Birçok düzeyden kolluk kuvvetleri anarşist gruplara karşı gözetim ve istihbarat toplama, yoğun polislik, hedefli tutuklamalar, hareketleri parçalama ve baskı altına alma gibi yöntemlerin birleşiminden oluşan yöntemleri kullanmaktadır. Anarşist ve kimi sol gruplar dünyanın farklı yerlerinde otoriteler tarafından söylem ve ideolojileri nedeniyle yüksek düzeyde tehlikeli, devrimci hatta terörist kategorisinde değerlendirilmektedir. Otoriteler anarşistlerin küresel adalet hareketi başta olmak üzere katıldıkları protesto eylemlerindeki varlığını baskıcı yöntemlerle engellemekte oldukça başarılı olmuş, buna tepki olarak anarşistler de gözetim ve baskıdan kaçmak için "güvenlik kültürü" adı verilen teknikler geliştirmişlerdir (Williams, 2018). Konunun bir başka boyutu da kimi toplumsal hareketler ve protestolar içinde kendine yer bulan polis karşıtlığıdır. Polisleri aşağılayan kısaltma semboller bir süredir belirli protesto grupları tarafından sıkça kullanılmaktadır. Polis karşıtlığının belirli hareketler tarafından daha fazla benimsenmesi dönüşüme bakarken dikkatlerden kaçmamalıdır. Bu gruplar arasında Antifa adı sayılması gereken bir başka grup olarak öne çıkar. Araştırmalar polisin şiddet iddialarında bulunan protestoculara çok daha saldırgan davrandığı ve sert müdahalelerde bulunduğunu ortaya koyarken

⁶ Kara Bloklar kurma taktiği ilk olarak 1980'lerde Batı Almanya'da ortaya çıkmış, insanların işgal evlerinde yaşadığı, kendilerini hükümet ve kapitalizmin ikili etkisinden kurtarmaya çalıştığı karşı kültür hareketinden doğmuştur. Bu "otonomlar" (özerk insanlar) öncelikle nükleer güce ve neo-Nazilere karşı seferber olmuşlardır. Kara Bloklar genellikle medya tarafından şeytanlaştırılmakta ve büyük zirvelerdeki kaosun tek sorumlusu olarak görülürler ve amaçları şiddet ekmek olan siyah maskeli isyancılar olarak olumsuz biçimde tasvir edilirler. (Dupuis-Déri, 2017).

(Reynolds-Stenson, 2018), toplumsal hareketlerin alanındaki gelişmelerin protesto polisliğindeki değişimi anlamak açısından göz ardı edilmemesi gereken bir boyut olduğunu hatırlatır. Otoritelerin kimi protestocuları “tehlikeli” bozguncular olarak damgalanmasında ve protesto polisliğine daha fazla kaynak ayrılması, daha fazla kaynak ve yetki sağlanmasında çatışmacı grupların ne ölçüde kolaylaştırıcı etkide bulunduğunu ölçmek olanaklı değilse de yukarıda ortaya konulmaya çalışılan tablo açısından 1990’lardan sonraki değişimde düzen karşıtı bu grupların gözden kaçırılmayacak aktörler olarak var olduklarını söylemek mümkündür. Daha sonra başka toplumsal hareketlere yönelik olarak genişletilecek etkisizleştirme yöntem ve stratejilerinin öncelikli olarak bu gruplara uygulanmış olması bunun kanıtıdır. Günümüzde barışçıl protesto ve gösteri kapsamı dışında değerlendirilebilecek eylemlerin daha sık ve yoğun biçimde benimsenmeye başladığını da toplumsal hareketler alanındaki bir değişim olarak tespit etmek gereklidir. İklim, çevre, ırksal adalet ve yerli hareketleri içinde son dönemde sivil itaatsizlikten, mal varlığına karşı suçlar kapsamına giren doğrudan eylemlere kadar farklı tartışmalı yöntemler benimsenmektedir. Bazı aşırı gruplar haricinde benimsenen doğrudan eylemler başlangıcından itibaren çok büyük oranda sembolik nitelik taşısa da günümüzde toplumsal hareketlerin sertleşmesi, örneğin iklim hareketinin sabotaj gibi yöntemleri kullanması gerektiğini (Bkz. Malm, 2022) savunan görüşlerin belirli bir sese sahip olmaya başlamış olduğunu, bu yönde hareket eden grupların gelişim gösterdiğini de ifade etmek gerekir. İklim hareketi içinde sivil itaatsizlik ve doğrudan eylem gibi tartışmalı yöntemler 2010’lardan itibaren daha fazla kabul görmekte, bu hareket eskisine göre daha öfkeli hatta tehditkâr bir dil ve tavizsiz bir duruş ortaya koymaya, ciddiyetini ve gücünü göstermeye kararlı olduğu algısı yaratmaya odaklanmaktadır (Kesgin, 2022). Bunun bir adım ötesinde ise bir süredir devam eden eko-terörizm tartışmalarında, iklim ve çevre alanında ağırlaşan sorunların yaratabileceği şiddet içeren eylemler ve bu tip eylemlerle nasıl mücadele edilmesi gerektiği önemli bir tartışma konusudur. Ayfer Genç Yılmaz’ın (2022) ifade ettiği üzere bu mücadelenin hak ve özgürlükleri göz önünde bulundurarak nasıl yapılabileceği çok daha fazla tartışılması gereken bir konudur.

Protesto polisliğinin günümüzdeki görünümüne ayrıntılı olarak bakmaya başlamadan önce dönüşüme yol açan etkenler arasında sıkça işaret edilen neoliberalizmin etkisini de kısaca tartışmak yararlı olabilir. Yukarıda Martin’in ortaya koyduğu üzere yatırım çekme cazibesi açısından uluslararası zirvelerde protestoların etkisizleştirilerek, protestodan arınmış bölgeler yaratılması neoliberal rekabet ortamı bağlamında bir mesaj içerir. Protestonun kontrol altında tutulabilmesi söz konusu bölgenin yatırımcılar için iç güvenliğinin sağlam ve etkili olduğuna ilişkin sağlam bir kanıt olarak değerlendirilebilir. Sermaye ve yatırım çekmek isteyen karar alıcıların bu bağlamda önceliği hak ve özgürlüklere değil, güvenlik ve düzene vermek isteyeceklerini bu nedenle de güvenlik güçlerini güçlendirmeye yöneldiklerine yönelik birçok değerlendirme bulunur. Alasdair Roberts’e (2013) göre Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık’taki politikacıların neoliberal çağ boyunca polisliğe özel bir ilgisi olmuştur. Neoliberal politikalar doğrultusunda kamusal harcamalar her alanda kısıtlanırken polis teşkilatları bundan etkilenmemiştir. Neoliberal dönemde bu ülkelerdeki polis güçlerinin cephanelikleri o kadar zenginleştirilmiştir ki, bazı eleştirmenler polisin paramiliter hizmetlere dönüştürüldüğünden şikayet etmiştir. Polislere ayrılan kaynaklar ve sağlanan imkanların neoliberal dönemde gelişimi göz ardı edilemeyecek bir olgudur. Örneğin ABD’de polis teşkilatlarına 1980 yılında 14,6 milyar dolar bütçe ayrılırken bu rakam 2018’de 137 milyar dolara çıkmıştır. Enflasyondan arındırılsa dahi artış oranda kayda değer ölçüde fazladır (Bump, 2020). Ancak bu noktada neoliberalizmin doğrudan anti-demokratik ya da anti-toplumcu bir anlayışı yerleştirmek gibi öncelikli bir amacı olmadığını ifade etmek gerekir. Wendy Brown (2018; 2021) “neoliberalizm’in frankeştyanı” olarak adlandırdığı anti-demokratik, anti-toplumcu güçlerin gelişim ve meşrulaşmasına neoliberal

düşünüşün zemin sağlamış olmasına karşın demokrasinin gerilemesinde tüm suçu bu anlayışa atmak kolaycılık olacağını da ifade eder. Brown konuya neoliberalizmin demokrasi üzerindeki etkisine daha geniş perspektiften bakılması gerektiğini, neoliberalizmin doğrudan niyet etmediği, amaçlamadığı, neoliberal anlayışa kaynaklık eden düşünürlerin kabul etmeyeceği gelişmelerin yaşanmış olmasına dikkat çekerek “frankeştayn” metaforuna başvurur. Protesto polisliğinde 1990’lardan itibaren yaşanan değişim ve dönüşümü bu metafor bağlamında ele almak olanaklı değilse de liberalizmin anti-demokratik sonuçları yani “frankeştayn”ıyla bir arada düşünmek mümkündür. Otoritelerin geçtiğimiz on yıllarda güvenlikçi politikaları benimsemesi ve demokratik ilkeleri geri plana itebilmesinin arka planında neoliberalizmin katkısıyla gelişmiş anti-demokratik eğilimlerin ve siyasi akımların güçlenmesi göz ardı edilemeyecek bir boyuttur. Dolayısıyla neoliberalizm, protesto polisliğindeki sertleşmeye pratik nedenlerle hem doğrudan hem de ortaya çıkardığı “frankeştayn” nedeniyle siyasi ve düşünsel dolaylı olarak etki etmiş görünmektedir. 1960’ların müzakerecilik ve orantılı zorlayıcı güç kullanım modelinin zamanla yerini önleyici, etkisizleştirici modellere bırakması demokratik ilkelerden uzaklaşmaya ve toplumsal hareketlere yönelik artan tahammülsüzlükle birlikte bu çerçevede düşünmek olanaklıdır. Bir sonraki bölümde bu modellere ve nasıl uygulandıklarına bakılacaktır.

3. Protesto Polisliği ve Güvenliğinde Güncel Gelişmeler: İstihbarat, Gözetim ve Etkisizleştirme

2018 yılında Quebec’de gerçekleşen G7 zirvesi öncesi protestoculara karşı yapılan hazırlıkları ve güvenlik önlemlerini ayrıntılı bir biçimde inceleyen Andrew Crosby ve Kevin Walby (2023) güvenlik güçlerinin protestoculara yönelik olarak artırılmış bir etkisizleştirme (*incapacitation*) stratejisi benimsediklerini ortaya koyarlar. Protesto polisliğinde “müzakereci yönetim” yerini zaman içinde “istihbarat kontrolü” modeline, son olarak “etkisizleştirme stratejisi”ne (Miami modeli) bırakmıştır. Etkisizleştirme ya da Miami modeli gelişmiş gözetim dahil olmak üzere istihbarat paylaşım teknikleri, önleyici gözaltılar, mobilizasyonu kontrol altına almak ve bozmak için agresif taktikler, askeri araç ve ekipman kullanımı, yoğunlaştırılmış mekânsal kontrol önlemlerini içerir. Bu model aynı zamanda farklı devlet kurumlarını ve özel sektörü içeren bir yönetim içerisinde uygulanmaktadır. Toplumsal hareketler de polisin değişen strateji ve tekniklerinden etkilenmekte kendilerini yeni duruma uyarlamaktadırlar. Polis şiddeti protestocuların öfkesini artırmaya devam etmekte, hareketlerin destekçi kazanmasına, kamuoyu oluşturmaya, protestonun yayılmasına ve genişlemesine yol açabilmektedir. Buna karşın son dönemde güvenlik güçlerinin ulaştığı kapasiteye güvenip bu yayılma/güçlenme riskini daha az önemseyerek etkisizleştirme yöntemi ve araçlarını kullanarak protestoyu baskılamayı tercih ettiğine yönelik işaretler vardır. Devlet baskısının toplumsal hareketleri sindirme yoluyla zayıflatacağı ya da yeni başka kesimlerin desteğine yol açarak onları güçlendirebileceği konusunda yorum yapmak çok güç olsa da (Bkz. Tilly, 2005a) güvenlik güçlerinin son dönemde birinciyi tercih ettiğini, hareketleri dağıtarak ve sindirerek büyümelerini engelleme yönünde bir stratejiyi benimsedikleri yorumunu yapmak olanaklıdır. İkinci seçenek, yani baskının protesto hareketine daha fazla ve farklı toplumsal kesimlerden destekçi sağlama sürecine girme potansiyeli her zaman var olsa da güvenlik güçleri belirli durumlarda ve belirli hareketler söz konusu olduğunda bunu fazlaca dikkate almıyor görünmektedir. Son yıllarda kolluk kuvvetleri haricinde özel sektörden de destek alınarak kapsamlı “isyan bastırma” modelinin uygulandığı örnekler buna kanıt olarak gösterilebilir. 2016 yılında ABD’de Dakota Boru Hattı’na karşı yürütülen barışçıl protestolara yapılan müdahalenin askeri nitelikli bir isyan bastırma olduğunu savunan William I. Robinson (2020) bu operasyonda kullanılan aparatlar arasında plastik mermiler, LRAD (Uzun Menzilli Aktif Akustik

Uyarıcı) ses silahları, tazyikli su, saldırı köpekleri, insansız hava araçları yanında meta veri görüntüleme, karşı istihbarat ve psikolojik harp tekniklerini saymıştır. Bu süreç içinde 30 eyalette bu tür protestoları kısıtlamak için 56 ayrı yasa uygulamaya konulmuştur. Protesto güvenliği ve polisliğinde kullanılan yeni teknolojileri kullanan yöntem ve teknikleri şu şekilde tasnif etmek mümkündür (INCLO & PHR, 2023; Privacy International, 2021):

- İstihbarat/gözetim: Sosyal medya takibi ve veri madenciliği, temas takibi, IMSI yakalayıcı, hackerlik, dövme tanıma.
- İstihbarat/gözetim (görünür araçlar): Sabit kameralar, plaka okuma, dronelar, gelişmiş yüz, göz ve yürüyüş tanıma, vücut kameraları.
- Müdahale: Daha gelişmiş ve çeşitlenmiş öldürücülüğü az silahlar, biber gazı/göz yaşartıcı bomba gibi tahriş edici kimyasal maddeler, tazyikli su/toma, ses bombaları, akustik silahlar, elektroşok silahları ve SİHA'lar.
- İstihbarat/gözetim (gözültü durumunda): DNA örneği alma, cep telefonu ve buluttan izinsiz veri aktarma.

Bu tasnifte de görüleceği gibi istihbarat/gözetim alanında son dönemde kullanılmaya başlayan teknolojiler ve yöntemler karşı istihbarat, psikolojik harp teknikleri de hesaba katıldığında protesto polisliğinde yaşanan değişimin büyüklüğünü ortaya koyar. Bu boyut ayrıca kişisel hak ve özgürlükler, kişisel verilerin korunması gibi birçok yasal, etik tartışmayı beraberinde getirmiştir. Bu araçlar ve teknolojiler sayesinde günümüz protestolarında anonim kalmak neredeyse imkansız hale geldiği gibi, toplumsal hareketlerin en önemli amaçlarından biri olan görünür olmak beraberinde erişilebilir olmayı, dolayısıyla gözetim ve kontrole takılma risklerini getirmektedir. Günümüzde toplumsal hareketlerin gözetimi panoptikon modeline göre çok boyutlu, yalnızca yukarıdan aşağı değil yatay ve aşağıdan yukarı çok yönlü biçimde gerçekleştirilebilmektedir. Diğer gelişmeler yanında gözetimin yaygınlaşması, önleyici teknikler ve güvenlik istihbaratı uygulamaları polisliğin anahtar unsurları haline gelmiştir (Melgaço ve Monaghan, 2018). Bu uygulamalar etkisizleştirme stratejisi kapsamında geliştirilmiştir ve amacı istenildiği takdirde gözültü gibi taktiklere de başvurarak protestonun gerçekleştirilmesini engellemektir. Toplumsal hareketleri baskı altına almak isteyen devletler ve yurttaşlar yanlış bilgilendirme kampanyaları, provokatör yerleştirme, tutuklamalar ve hapsetmeler, doğrudan şiddet gibi yüzyıllardır denenmiş ve doğrulanmış yöntemleri aynı anda uygularken yeni gözetim teknolojileri de geliştirmiştir (Nepstad, 2023). Stéphane Leman-Langlois (2010) polislerin teknolojik imkanları kullanarak yeni gözetim teknikleri kullanmaya başlamasını Foucault'nun panoptikon kavramına atıfla "miyop panoptikon" olarak adlandırır. Leman-Langlois bu teknolojilerin kullanımının etkin olmadığını yani miyoplukta olduğu gibi görüşün kısıtlı olduğunu, bu durumun kurumların kendi içinde gözetim de dahil olmak üzere toplumun geneline dönük daha fazla gözetime yol açtığını öne sürer. Gözetim ve kameraların sorunluluklarına dikkat çeken Leman-Langlois, "kameranin sağladığı suç görüşünün "miyop" olduğunu çünkü suçu davranışa ve suç kontrolünü olay tepkisine indirgediğini; bunu yapmanın da polisliği askeri standartlar ve teknolojilerden ilham alan tamamen tepkisel bir faaliyete dönüştürme tehdidi yarattığını" savunur. İleri gözetim teknolojilerin kullanılması kamusal ve özel alanın "savaş alanlarına" dönüşmesine bu şekilde katkı sağlarken, polisin askerileşmesi sürecinin tamamlanmasına da yol açmaktadır.

Öte yandan ABD’de George Floyd’un öldürülmesinden sonra başlayan protesto dalgasında bu yeni gözetim teknolojilerinin ve istihbarat araçlarının kullanımının ciddi tartışma konusu olduğunu belirtmek gerekir. Microsoft, Amazon ve IBM gibi şirketler bu alandaki yasal düzenlemeler yapılamadıkça yüz tanıma teknolojilerinin polis güçlerince kullanımını kısıtlama kararı almışlardır. Microsoft, polise yüz tanıma teknolojisi satmadığı gibi bu teknolojilerin polis tarafından kullanımının kısıtlanmasına yönelik düzenlemeleri de desteklediğini duyurmuştur. Bu tip teknolojilerin yanlış gözetim almalara yol açtığı, bunun özellikle siyahlarda daha yaygın olduğu, bu teknolojilerin kişisel hak ve özgürlükler konusunda birçok sakınca doğurduğu sivil toplum kuruluşları tarafından ifade edilmiştir (Greene, 2020). Öte yandan tüm eleştirilere, yasal sorunlara, kanıtlanmış hatalara ve teknoloji devlerinin ambargosuna karşın söz konusu teknolojiler bu kez daha küçük düzenlerle firma tarafından tedarik edilmeye devam edilmiş, polis teşkilatları tüm eleştirilere kulak tıkayarak bu alana yatırım yapmaya devam etmiştir (Greig, 2021). Clearview AI gibi bu alanda polis güçlerine tedarik yapmaya devam eden firmalar veri tabanlarını ve teknolojilerini geliştirirken sosyal medyadan depolama bulutlarına dek sürekli olarak daha fazla veri toplanmaktadır. Tüm bu gelişmelerin yüz tanıma ve gözetleme teknolojilerinin güç dengesini kolluk kuvvetlerinin lehine doğru kaydıracağı değerlendirilmelerinin yapılmasına yol açmaktadır (Lee & Chin, 2022).

İstihbarat ve gözetim alanındaki uygulamalar ve teknolojiler yukarıdaki maddelerde sayıldığı üzere protestoculara ait tüm kişisel bilgilere ulaşmayı amaçlayarak onları veri tabanlarına şeffaf olmayan biçimde eklerken, protestocular aynı zamanda ayırım gözetilmeksizin potansiyel tehlike olarak emniyet kayıtlarına işlenmektedir. Sosyal medyada sürdürülen gelişmiş istihbarat ve gözetim faaliyetleriyle toplumsal hareketlerin baskı altına alınmaya çalışıldığı öne sürülmektedir. Konu üzerine çalışan araştırmacılarca (Earl; Maher, & Pan, 2022) (Earl, Maher ve Pan, 2022) “dijital baskı” olarak adlandırılan sistematik sosyal medya gözetimi ve karşı istihbarat faaliyetleri toplumsal hareketleri, dijital aktivizmi ve protestoyu etkisizleştirme stratejisinin başka bir boyutunu oluşturur. İnternet kesintileri ya da daraltmaları, bazı sitelere ve platformlara erişim engeli getirilmesi, içerik engelleme/filtreleme gibi müdahaleler engelleyici olabileceği gibi devlet, yerel otoriteler ya da özel araçlar dezenformasyon ya da ilgisiz materyallerle dikkat dağıtmaya yönelik bilgi ya da gündem paylaşımları yaparak protestoyu baskılayabilmektedir. Bu dijital baskı yöntemleri otokrasilerle anılsa da demokratik ülkelerde de hemen hemen hepsi uygulanmaktadır. İleride değinileceği üzere bu yöntemler tartışmalara neden olsa dahi ABD örneğinde görüldüğü üzere halen kullanılmaya devam edilmekte, bunların kullanımı konusunda yaptırımlar güvenlik güçleri tarafından etkisiz hale getirilebilmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere BLM protestoları protesto polisliğindeki tartışmaların alevlenmesine neden olduğu gibi bu protestolar güvenlik kuvvetlerinin yıllardır geliştirdiği etkisizleştirme kapasitenin ve altyapının da farkına varılmasına yol açmıştır. Protesto polisliğinin ve güvenliğinin ulaştığı noktayı, güncel tartışmaları anlamak için bu protestolar örnek bir vaka olarak görülebilir. Eyako Heh ve Joel Wainwright (2022) bu protestoların derecesi ve çeşitliliği açısından olağanüstü bir gözetime tabii tutulduğunu savunurlarken gözetimi, devlet tarafından uygulanan muhalefeti izleyen, bastıran ve bazı durumlarda da cezalandıran bir kontrol taktiği olarak tanımlarlar. Çalışmanın dikkat çektiği boyutlardan biri de cezalandırmadır. Yazarlar gözetim ve istihbarat teknolojilerinin BLM protestoları sırasında nasıl ve ne ölçüde kullanıldığını ayrıntılı biçimde anlatırken kimi protestocuların sosyal medya faaliyetlerinin, cep telefonu konum verilerinin ve diğer dijital ayak izlerinin dava süreçlerinde onlara karşı kullanıldığını, bu şekilde suçlu bulduklarını hatırlatırlar. Konunun bir başka boyutu da özel sektör tarafından yürütülen istihbarat faaliyetleridir. İngiltere’deki bir hızlı tren projesi yapımında özel güvenlik firması G4S çeşitli gözetim teknikleriyle protestocular hakkında istihbarat toplayarak yatırımın ilerlemesindeki potansiyel riskleri sınırlamak

üzere projeye teklif sunmuştur. Bu ve benzeri örneklerde görüldüğü üzere protestocular artan gözetim, askerleşme ve aşırı güç kullanımıyla karakterize edilebilecek bir damgalanma ve yasal suçlamalarla karşı karşıyadırlar. Britanya’da önleyici ev baskınları ve tutuklamalar, toplu tutuklamalar, uzatılmış gözaltılar ve kısıtlayıcı kefalet koşulları “*a priori* kriminalizasyon” olarak adlandırılacak düzeye gelmiştir (Brock & Goodey, 2022). Protestocuların kriminalize edilmesi bu alandaki tartışmalarda öne çıkan bir konu olarak son dönemde sıkça dile getirilmektedir. Gözetim ve istihbarat etkinlikleri yanında protesto hakkını kullananlara doğrudan suçluymuşçasına muamele edilebilmesi bu tartışmaların bir diğer boyutudur.

Daha az öldürücü protesto müdahale silahları pazarındaki gelişmeler ile protesto/protestocuların kriminalize edilmesini bir arada değerlendiren Erella Grassiani’ye (2022) göre bu silahları üreten ve pazarlayan sektörün çabaları ile protesto/protestocuların düşmanlaştırması arasında bir ilişki gözlemlenmektedir. Bu alanda faaliyet gösteren firmalar söz konusu silahları normalleştirmekte ve meşrulaştırmakta, onları her devletin ve polis teşkilatının sahip olması gerekliliği gibi pazarlamaktadırlar. Pazarlama faaliyetleri kapsamında kullanılan fotoğraflarda, halkla ilişkiler materyalleri üzerinde veya güvenlik fuarlarındaki gösterilerde protestocu yurttaşlar bastırılması gereken tehditler olarak sunulmaktadır. Grassiani’nin araştırmasına göre protestocular genellikle “kontrol edilemez” olarak çerçevelenir ve (potansiyel olarak) şiddete meyilli ve bu nedenle bastırılmaya ihtiyaç duyulan kalabalıklar olarak gösterilir. Bu ürünleri satan üreticiler ve diğer şirketler isyan önleme ekipmanı pazarlarken kullandıkları fotoğrafları kasıtlı olarak bağlamından koparmaktadır. Kalabalıklar yüzüstü biçimde resmedilirken, silahlar öldürmeyen, “temiz” araçlar olarak sunulmakta, bunları kullanan polis veya askerler, kahramanca ve insancıl biçimde tasvir edilmektedir. Oysa bu silahların gerçekliği ve öldürücülük seviyeleri sunulandan farklıdır, bu silahlar bedenlere zarar verebilmekte onları sakatlanmakta ve öldürebilmektedir. Bu silahlar ve müdahale araçları her ne kadar normalleştirilmeye çalışılsa da kamuoyunun böyle düşünmediğine ilişkin çalışmalar aksini ortaya koyabilmektedir. Christi Metcalfe ve Justin T. Pickett’in, (2022) ABD’de protestoya polis müdahalesine kamuoyunun bakışının ne olduğunu sorgulayan araştırması bunlardan biridir. Araştırma, koşullara bağlı olarak protestoculara ve polisler destekli olduğu, ancak toplumun baskıcı değil denetimci protesto kontrolünü desteklediğini gösterir. Polislerin göstericiler etrafında oluşturduğu güvenlik çemberi en fazla desteklenen yöntem iken, biber gazı ve plastik mermi gibi öldürücü olmayan silahların kullanımı en az destek bulan yöntemlerdir. Araştırmada görüşmecilerin baskıcı protesto polisliğini desteklemedikleri özellikle tutuklamalar veya diğer güç kullanımıyla protestoyu dağıtmaya karşı oldukları ortaya çıkmıştır. Bazı protestocular yasa dışı davranışa dahi kamuoyunun %40’ından azı protestoyu göz yaşartıcı gaz veya plastik mermilerle dağıtmayı desteklemiştir. Sert protesto polisliği uygulamaları kamuoyu tarafından genel olarak olumsuz bulunmaktadır.

Otoritelerin protestoyu ve protestocuları caydırmak, baskı altına alarak etkisizleştirmeye yönelik eğilimi kapsamında kriminalize etme çabalarının bir başka ayağını da olağanüstü hal yetkilerinin genişletilmesi, polise daha fazla yetki sağlanması ve protestocunun cezalandırılmasını sağlayacak yasal zeminin kurulması oluşturur. İngiltere’deki son dönemde yaşanan gelişmeler bunun canlı ve yakın bir örneğidir. İngiltere iklim ve çevre alanında çalışan sivil itaatsizlik ve doğrudan eylemi benimsemiş önde gelen toplumsal hareketlere ev sahipliği yapması yanında George Floyd’un öldürülmesinin ardından ırk ayrımcılığına karşı protestoların yoğun biçimde yaşandığı, BLM’in önemli karşılık bulunduğu bir ülkedir. Bu hareketler yanında Sarah Everard adlı genç kadının 2021 yılında bir

polis memuru tarafından kaçırılıp tecavüz edilerek öldürülmesinin ardından oluşan infial sokaklara taşınmış, polise karşıtlığı diğer hareketlere eklenmiştir. Hükümet ise toplumsal hareket alanında artan hareketliliğe protesto alanındaki demokratik hakları ve özgürlükleri kısıtlamaya yönelik tedbirler alarak karşılık vermiştir. Hükümet öncelikle protesto hakkını kısıtlama potansiyeli olan ve polisler için daha fazla yetki veren bir yasayı yürürlüğe koymuş, ardından bunu genişletmeye yönelik çabalara girişmiştir. Everard cinayetinden sonra ortaya çıkanlar, İngiliz polis teşkilatının yapısal sorunları olduğunu ortaya koymasına karşın hükümet, bu teşkilata daha önce görülmedik yeni yetkilerle donatmayı seçmiştir. Bu yeni yasa tasarısıyla polise protestoya müdahale için geniş yetkiler sağlanırken, protestocuların hapis cezasına çarptırılmasının yasal zemini hazırlanmıştır. Bu yasanın hazırlandığı dönemin İç İşleri Bakanı Priti Patel “Bu tasarının parlamentodan geçmesi, protesto amacıyla yollarımızı kapatan ve kurallara itaat eden insanların hayatını zindan eden iklim protestocularını durdurmak için şart” ifadesini kullanmıştır. Tasarıyı eleştirenler, teklif edilen düzenlemelerin “otoriter sisteme doğru atılan bir adım” olduğunu öne sürerken, BBC’nin aktardığına göre İngiliz gazeteci George Monbiot’a göre protesto etmekten ötürü hapis cezasına çarptırılmak ülkenin bir “polis devleti haline geldiğinin göstergesidir”. Tasarı, muhalefet tarafından da insanların özgür ifade ve demokratik protesto haklarını ellerinden almak isteyen bir girişim olarak görülür (BBC, 2022). Yasa tasarısı protestolara yol açmış, “Kill the Bill” protestolarına binlerce kişi katılmıştır. Ancak yasa tüm eleştirilere, protestolara ve Lordlar Kamarasından başlangıçta geri çevrilmesine karşın 2022 Nisan ayında yürürlüğe girmiştir. Geçtiğimiz Ocak ayında ise Muhafazakar Parti’nin bu yasayla da yetinmeyeceği anlaşılmıştır. İngiliz hükümeti, “kamu düzenini bozan” eylemlerin tanımını genişleterek polise yeni yetkiler vermeyi planlama sürecini başlatır. Düzenleme kapsamında polise, yol kapatma ve yavaş yürüyüşlerle insanları mağdur eden taktiklere başvuran bozguncu azınlıklara ne zaman müdahale edileceği konusunda daha fazla esneklik ve netlik sağlanması planlandığı açıklanmıştır. Öte yandan İngiltere’de polis teşkilatının çok ciddi sorunları olduğunu ortaya koyan Casey raporundan⁷ sonra konuşan ve onu teyit eden Polis Federasyonu başkanı Steve Hartshorn, Londra polislerinin kurumsal olarak ırkçı, kadın düşmanı ve homofobik olduğunu teyit etmiştir. Ancak bu her polis memurunun ırkçı, cinsiyetçi, homofobik olduğu anlamına gelmemektedir. Kötü uygulamaların ve belirli davranışların değişmemesi ve ilerleme kaydedilememesinden polis şeflerinin sorumlu olduğunu ifade eden Hartshorn, “polislerin gururla farklı bir geleceğin parçası olması için polislikte bir zihniyet değişiminin şart olduğunu” belirtir (Dodd, 2023). Hartshorn’un ifadelerinden bir sonraki bölümde ele alınacak polis alt-kültürlerine ilişkin sorunları işaret ettiği anlaşılmaktadır. Öte yandan tüm bu gelişmelere, eleştirilere karşın polise bu denli yetki verilmesi konunun siyasi yönünün de iyi anlaşılması gerektiğini göstermektedir. Becky Morton’a (2023) göre düzenlemenin amacı özellikle petrol kullanımının durdurulması için çalışan *Just Stop Oil*, İngiltere’de konutların yalıtımı için mücadele eden *Insulate Britain* ve acil iklim eylemi talep eden *Extinction Rebellion* gibi çevre örgütleri tarafından yapılan protestoları engellemektir. İngiltere ve Galler’deki mevcut yasalara göre, eğer polis bir protestoyu durdurmak istiyorsa, genellikle bunun “kayda değer toplumsal kargaşaya neden olduğunu; mülke ciddi hasar verdiğini veya toplum yaşamının ciddi şekilde aksattığını” göstermek zorundadır. Hükümetin yeni önerisi ise kamu düzeninde ciddi aksamanın mevcut yasal tanımını genişletmeye ve polise bunlara ne zaman müdahale edecekleri konusunda daha fazla netlik sağlamak üzerinedir. İngiltere Başbakanı Rishi Sunak, protesto hakkının demokrasilerinin temel prensiplerinden biri olduğunu ama bunun mutlak bir hak olmadığını savunmuş, küçük bir azınlık tarafından düzenlenen eylemlerin sıradan vatandaşların hayatlarını alt üst etmesine izin vermeyeceklerini, bu

⁷ Sarah Everard cinayeti üzerine Barones Louise Casey tarafından Londra polis teşkilatında egemen ortam ve standartları bir yıl süreyle incelemesine dayanan ve 2023 yılında yayınlanan rapor. Raporda söz konusu teşkilat “kadınları ve çocukları koruyamayan; ırkçılık, kadın düşmanlığı ve homofobinin hâkim olduğu bir erkekler kulübü” olarak nitelendirilmiştir (BBC News Türkçe, 2023).

durumun kabul edilebilir olmadığını ve buna bir son vereceklerini ifade etmiştir. Simon Jenkins (2023) ise polisin toplumun protesto hakkını daha fazla kısıtlama yetkisine ihtiyacı olmadığını, aslında gerekenin onlara kanunu öğretmek olduğunu söylerken, söz konusu önlemlerin kamu düzenin korunmasına değil kültür savaşlarına ilişkin olduğunu savunur. İngiltere’de protesto hakkını korumaya yönelik protestolar halen sürmektedir. Bu kısımda ortaya konulmaya çalışıldığı üzere protesto, özellikle de bazı protestocular için giderek daha zor hale gelmekte, otoriteler toplumsal hareketleri baskı altına almak, gerektiğinde etkisizleştirmek için kapasitelerini ve imkanlarını her alanda daha üst noktaya taşımak için gayret göstermektedirler. Bir sonraki bölümde ele alınacak polis teşkilatları ve polis alt-kültürlerine ilişkin sorunlar protestocuları ve protesto hakkını savunanları daha da endişelendirebilecek unsurlar taşıdığı gibi farklı toplumsal hareketlere uygulanan çifte standartlar son dönemde daha çarpıcı hale gelmeye başlamıştır. Ancak öncesinde kültür savaşlarına değinmek gerekir. Tutucu/muhafazakârlar ile liberal/ilerici dünya görüşleri arasında ABD’de yaşandığı öne sürülen kültür savaşları son yıllarda Birleşik Krallık’ta da gündeme girmiştir. Araştırmalar bazı tartışmalı konularda ülkede gelenekçi ve liberal toplumsal değerleri benimseyenler arasında belirli bölünmeler bulunduğunu gösterse de da bunun ABD’deki kadar keskin olmadığını, ülkenin kendi dinamiklerinin farklı olduğunu ortaya koyar (Duffy vd., 2021). Buna karşın Bobby Duffy’e (2022) göre kültür savaşlarının tanımlayıcı özelliklerinden biri, “öteki taraf”ın saiklerine yönelik derin şüphe olduğu unutulmamalıdır. Toplum içindeki bazı kesimler sıradan insanların değerlerini benimsemeyen, onlardan farklı dünya görüşüne sahip bir seçkin grup tarafından ele geçirilmiş kültürel kurumlara karşı meşru bir savaş yürüttüklerine inanmaktadır. Duffy’nin sözlerinden bu kesimlerin “gerçek halk” adına konuşmak ve onların desteği ile güçlü elitlerle mücadele etme misyonunu benimsemiş sağ popülistler olduğu anlaşılmaktadır ve bu söylem onların en temel argümanlarından biridir. Duffy’e göre bu anlayışın karşısındaki diğer başka kesimler için ise bu söylem alaycı bir siyasi taktik olarak görülmektedir. Bunlardan hangisinin doğru olduğunu tartışmak asıl noktayı kaçırmak anlamına gelir. Daha da önemlisi, tartışmanın tonunun yarattığı, kimlikleri savaştan kabilelere ayıran ve uzlaşmanın imkânsız hale geldiği anlamına gelen çatışma duygusudur. Kültürümüz ve değerlerimiz ve bunların nasıl değiştiği tamamen meşru, aslında siyasi tartışmaların temel unsurlarıdır -ancak bunu nasıl yaptığımız önemlidir. Birleşik Krallık’ta kültür savaşı retoriğinin benimsenme hızı ve ölçeği tehlikeli bir oyundur. ABD ve Kanada’da polis sendikalarının “mavi dayanışması”nı ve bu hareketi ele alan bir çalışmada (Thomas & Tufts, 2020), bu mağduriyet anlatısının emek hareketlerini baskıladığı, sağ popülizmin yükselişine yarar sağladığı ve *Blue Lives Matter* gibi kampanyalar aracılığıyla polis sendikaları ile sağcı otoriter popülist politikacılar arasında simbiyotik ilişkiler kurduğu savunulur. Bu siyasetçiler daha fazla hesap verebilirlik taleplerine karşı polisi savundukları gibi başka alanlardaki kamu çalışanlarına uyguladıkları kemer sıkma politikalarından farklı olarak polis güçlerine yönelik harcamaları arttırmakta, polislere emekçi sınıflar içinde diğerlerinden farklı imtiyazlı bir konum sağlamaktadırlar.

4. Polis Teşkilatları ve Polis Alt-kültürleriyle İlgili Sorunlar

Polislik üzerine yapılan sosyolojik çalışmalar polislerin görev başında kendine has değer ve inanç sistemi geliştirdiklerini, kendilerine ait ayrı bir kültür veya alt-kültürel formasyona sahip olduğunu göstermektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar polis şiddeti ve yozlaşmasını genelde polis alt-kültürleriyle açıklamakta, yapılan araştırmalar polisler arasındaki etkileşimlere odaklanmakta ve yasaların gerektirdiği davranış kuralları ile polislik tarzları, genel olarak benimsenen pratikler arasındaki kopukluğa dikkat çekmektedirler. Çalışmalar kanun, etik ihlallerinin ve yasadışılıkların bu

alt-kültürlerce beslendiğine işaret ederken, teşkilat içi dayanışma, sessizlik kanunu ve ihlalleri meşrulaştırıcı, akılcılaştırıcı ideolojilerin varlıkları da incelenir (Mercan, 2021). 2014 yılında ABD'nin Missouri eyaletindeki Ferguson'da Michael Brown'un polis tarafından öldürülmesi sonucu bölgede başlayan protestolar ülke geneline yayılırken, protestolar her zaman barışçıl biçimde gerçekleşmemiştir. Tammy Rinehart Kochel (2022) BLM hareketinin milatlarından biri olarak kabul edilen bu protestolar üzerine yaptığı çalışmasında sosyal kimliğin hem polis hem de göstericiler için önemli olduğunu ifade eder. Kochel'e göre bize karşı onlar kültürünün canlı bir örneği olan Ferguson protestoları polisler için "onlar" tanımını çok daha genişletmiş, medya, politikacılar, protestocular ve bölge sakinleri dahil olmak üzere herkesin kendilerine karşı olduğu hissiyatına kapılmalarına yol açmıştır. Bu duygu polisleri toplumdaki yalıtırken teşkilat içindeki dayanışma duygusunu ve pratiklerini artırmış, polisler olumsuz durumu tekil bir polis memurunun hesap verebilirliği üzerinden çerçevelemiş, mesleğin itibarını korumaya çalışmışlardır. Çalışma, polislerin bu protestolar sırasında oldukça zorlandıklarını, net olmayan hedefler, çelişen öncelikler ve taktik değişiklikleri nedeniyle kafalarının karıştığını ve yılgınlık hissettiklerini de ortaya koyar. Polis başlangıçta örgütsel ve yönetsel sorunlar yaşamış protestocuların kendilerine yönelik şiddetine hazırlıksız yakalanmış, göstericilerin şiddet eylemlerine, yağmasına karşılık vermemiş ancak ilerleyen haftalarda sert karşılık vermeye başlamış, bu süreçte de medya tarafından sürekli olumsuz resmedilmişlerdir. Araştırmancının çarpıcı bulgularından biri polislerin yalnız bırakıldıklarını ve destek bekledikleri kesimler tarafından ihanete uğradıklarını düşünmeleridir. Yalnızlık, yalıtılmışlık hissi ve "biz-onlar" ayrımının derinleşmesinin polis teşkilatları ve polis alt-kültürlerinde ne gibi etkileri olduğunu, bunun da protesto polisliğini nasıl etkilemiş olabileceğinin geniş açıdan değerlendirilmesi gerekir. Ancak belirtmek gerekir ki polis teşkilatlarının içeride dayanışmacı, dışarıya kendini izole edebilen, teşkilatı koruyucu tutumları ve mesleğin dışarıdan anlaşılması zor olduğuna ilişkin düşünceleri polis alt-kültürlerinin genel bir niteliğidir. Polis şiddetine karşı doğrudan kendilerini hedef alan protestolar "biz-onlar" anlayışını derinleştirmişse de bu ayrımın polis alt-kültürlerinde zaten var olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Bu bağlamda "Blue Lives Matter" (üniforma rengine atıfla "mavilerin yaşamı değerlidir") hareketine bakılabilir. Bu hareket polise yönelik eleştirilere karşı bir tepki olduğu gibi, BLM'nin etkisini kırmaya yönelik bir karşı-hareket olarak görülebilir. Farklı kesimlerce desteklenen bu karşı-hareketin içindeki en güçlü grup teşkilatın kendisi ve siyasi sağdır. Irk ayrımcılığı konusunda tutucu görüşleri bulunan hareket unsurları, herhangi bir kanıtı dayanmaksızın polisleri yeni mağdurlar olarak sunan bir anlatı geliştirmişlerdir (Keyes & Keyes, 2022). Ezilen gruplar arasında daha fazla eziyete uğrayanın kendi grubu olduğunu kanıtlama girişimini ifade eden rekabetçi mağduriyet kavramını kullanarak BLM ile *Blue Lives Matter*'i karşılaştıran Johanna Solomon ve Adam Martin (2019) bu karşı-hareketin haksız yere kötülenmiş ve kuşatma altında hissedilen bir mesleği savunmak çerçevesinde kurgulandığını, mağduriyet argümanının bu hareketin merkezinde yer aldığını ifade ederler. The London Policing College'de (2022) protesto polisliği üzerine gerçekleştirilen polis yöneticilerinin ve farklı kesimlerden uzmanların katıldığı bir atölye çalışmasındaki tartışmaların ekseninde de toplumsal meşruiyet ve polise yönelik kamuoyu desteği, toplumdaki polis algısı sorunları vardır. Atölyenin polis katılımcılarından Bob Broadhurst hızlı karar vermenin polisler için ne denli zor bir durum olduğunu, polisle ilgili ortaya çıkan olumsuz durumlarda siyasetçilerin de hızla onlara karşı durabileceği, medyanın olayları daha da büyütebileceği, yalnız bırakılabilecekleri ve anlaşılmadıklarına yönelik şikayetlerini dile getirirken mağduriyet söylemini tekrarlar görünmektedir.

Popülist sağ ya da aşırı sağ hareketlere yönelik daha hoşgörülü protesto polisliği uygulandığı konusundaki soru işaretleri ve çifte standart sorunu da konunun bir başka bir boyutudur. Kanada’da ABD-Kanada sınırını geçecek kamyon şoförlerine Covid-19 aşısı zorunluluğu getirilmesiyle Ocak 2022’de başlayan “Özgürlük Konvoyu”, bu zorunluluğa- Covid-19’la alakalı diğer kısıtlamaların kaldırılması talebiyle ortaya çıkmış bir hareket olarak- iyi bir örnektir⁸. Aşırı sağın ülkedeki yükselişi ile ilişkilendirilmiş ve orta sınıf karakteri baskın (Gordon, 2023) bu abluka benzeri eylemde, başını kamyoncuların çektiği protestocular öncelikle Ottawa şehir merkezini ve kimi ana yolları araçlar, kurdukları barakalar ve çadırlarla haftalarca bloke etmişlerdir. Protestolar esnasında Nazi ve Konfederasyon bayrakları, diğer bazı ırkçılık sembolleri kullanılması ve azınlıklara yönelik nefret söyleminin yaygınlığı kaygılara neden olurken, gözlemciler ağırlığı beyazlardan oluşan bu protestoculara Ottawa Polisi’nin müsamahakâr yaklaşımını büyük endişeyle izlediklerini kaydetmişlerdir. Bu tepkinin, kolluk kuvvetlerinin geçmişte yerlilere ve beyaz olmayan protestoculara yaptığıyla keskin bir tezat oluşturduğu ifade edilmiştir (Amnesty International Canada, 2022). Bu yöndeki başka değerlendirmeler de aynı tespiti paylaşır. Aşı zorunluluğuna karşı gelişen hareketlere polis hoşgörüsüyle yaklaşırken, aynı dönemde Amerika yerlileri ve çevreci gruplarca gerçekleştirilen protestolara büyük oranda sert müdahaleyi tercih etmiştir (Armed Conflict Location & Event Data Project, 2022). “Özgürlük Konvoyu” protestosunda yaşananların polislik ve güvenlik hizmetlerinde moral ve işlev bozukluğuna ve belirli ölçüde siyasallaşmaya işaret ettiği tespiti de yapılmıştır (Oxford Analytica, 2022). Bir ablukayı andıran bu protesto eylemine yönelik polisin etkisiz tutumu uzunca bir süre tartışılmış, güvenlik birimlerinin istihbarat sürecinde şüpheli kaynaklara güvendiği, siyasi olarak önyargılı değerlendirmelere dayanarak hareket ettiği ve protestoya sempatiyle yaklaştığı, bazı polislerin protestoya doğrudan destek verdiği ortaya çıkmıştır. Güvenlik güçlerinin bu eyleme başlangıçtaki yaklaşımına bakıldığında da müzakereci yöntemin benimsendiği, günümüzde birçok harekete uygulanan etkisizleştirilmenin tercih edilmediği açıkça görülür. Ottawa Polisi’nin konvoy destekçilerini orta sınıf “sessiz çoğunluk” ve güvenilir bir kesim olarak tanımlarken sol görüşlü topluluk aktivistleriyle “profesyonel aktivistler” diye alay ettiği ve bunu da isim anarak doğrudan yaptığı ortaya çıkmıştır. Ottawa Polisi istihbarat biriminin, aşırı karşıtı ve halk sağlığı karşıtı mesajlara sempati duymuş olabileceği resmi soruşturma ifadelerine de yansımıştır (LeBrun, 2022). Temitope Oriola (2022) bazı polislerin eylemlerden önce zorunlu aşya karşı olduklarını belirten açık bir mektup yayınladıklarını hatırlatırken, söylemlerinin protestocularla paralel olduğunu belirtmekte ve protestocularla güvenlik güçleri arasındaki “ideolojik simetri”ye dikkat çekmektedir. Oriola ayrıca ABD Kongre Binası baskınında yer alan polisleri hatırlatırken hem Kanada hem de ABD’de aşırı sağcıların kolluk kuvvetlerine ve orduya sızmasına ilişkin daha geniş endişelere dikkat çeker. Bu görüşü dile getiren Daniel Koehler (2022) özel ordu ve polis birimlerinin aşırı sağ faaliyetlere dahil olması ya da o görüşleri benimsemesinin, ABD’de yaşanan 2021 Kongre binası baskınından bu yana büyük bir endişe kaynağı haline geldiğini söyler. Öte yandan genelleme yapmak mümkün değilse de kendisini belirli bir davayı korumaya adanmış ve kendini bu açıdan özel gören seçkin savaştı alt kültürlerinin varlığı, yankı odası sorunu ve bilişsel katılık güvenlik güçlerinin aşırı sağ radikalleşmesi konusunda kırılganlıklar yaratmaktadır. Aşırı sağ gruplar ve aktörleri seçkin askerleri ve polis memurlarını etkilemeye ve saflarına katmaya heveslidir. Koehler radikalleşmeye karşı eğitimin, kurumların içinde sistematik biçimde çalışacak kalıcı izleme ve denetim mekanizmalarının kurulması gerektiğini savunur. Konu üzerine yapılan başka bir araştırmada ise kolluk kuvvetlerinin aşırı-sağcıları istihdam etmesi nedeniyle korumaya ve hizmet etmeye ant içtikleri toplulukların gözünde meşruiyetlerini kaybetmesi riskinin çok gerçek bir ihtimal olduğu ifade edilmektedir (Parkin, W.S., Mills, C.E. ve Gruenewald, J., 2021).

⁸ COVID-19 pandemisi kısıtlamalarının seçkinler ve onların işbirlikçisi otoritelerin oyunu olduğuna inanan kesimlerde yarattığı öfkeye dayanan protesto hareketleri anlatısını ağırlıklı olarak yurttaşların haklarının ve özgürlüklerinin gasp edildiği iddiası üzerinden kurmuştur (Kesgin, 2023).

Polis kültürüyle ilgili değerlendirmelerin işaret ettiği sorunlu bir diğer boyut erkeklik üzerinedir. Don L. Kurtz ve Lindsey L. Upton (2018) tarafından ABD’de gerçekleştirilen araştırma teşkilat içindeki hikâye anlatıcılığının kurumun maskülen karakterini korumaya katkısı olduğunu ortaya koyar. Kolluk kültürünün inşasının önemli bir parçası olan hikâye anlatımı örgütsel inançları şekillendirerek ve uzun süredir var olan cinsiyetçi düzenlemelerin ve kadınların sosyal olarak dışlanmasının yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Araştırmacılar anlatılan hikâye çeşitleri içerisinde “savaş hikâyeleri”nin önemine dikkat çekerler. Kurumsal formalitelerin bir yana bırakıldığı aşırı içki içilen toplanmalar ya da diğer sosyal etkinlikler esnasında paylaşılan bu hikâyeler eril anlatıların üretimi/yeniden üretiminin öne çıkan araçlarıdır. Kurtz ve Upton’a göre polisler kara mizah içeren bu hikâyeler sayesinde yaşadıkları duygusal ve psikolojik stresi kesip atarak, bunların yerine korkusuzluk, kahramanlık ve tehlike karşısında mizah gibi hiper-eril nitelikler koyarlar. Bu hikâyelerde erkekler kahraman, fiziksel olarak zinde ve herhangi bir şiddet durumuna tepki verebilecek varlıklar, kadınlar ise zayıf olarak tasavvur edilir. Savaş hikâyelerinin anlatıldığı iş dışı faaliyetlerin cinsiyete dayalı doğası, eril polis kültürünün gelişimini ve sürdürülmesini anlamak için önemli bir faktördür. Bu araştırmanın ortaya koyduğu bulgular protestoyla doğrudan ilintili olmasa da polis kültürlerine/alt-kültürlerine yönelik yararlı bir perspektif sunduğu gibi polis-protestocu ilişkisinin ve etkileşiminin erillik üzerinden düşünülebileceğine yönelik bir pencereye işaret eder.

BLM protestolarının ardından protesto polisliği üzerine yapılan bir diğer araştırmada bu kez medyanın protestoları çerçevelemesine ve bunun polise olan desteğe etkisine bakılmıştır. Medya ve otoriteler tarafından ifade özgürlüğü ya da kamu düzeni bağlamında yapılan çerçevelendirmelerin baskıcı polislik pratiklerinin kamuoyunda kabul görmesi açısından farklı sonuçlar verip vermediği ele alınmıştır. Araştırma medyada söz konusu bağlamda yapılan farklı çerçevelendirmelerin kayda değer fark yaratmadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır (Carey & Cisneros, 2023). Araştırmanın bulgularını güvenlik güçlerinin meşruiyet sorununu aşmakta güvenlikçi söylemleri kullanmasının yeterli olmayacağı yönünde değerlendirmek mümkündür. Polisin baskıcı yöntemler kullanması aidiyetler ve siyasi görüş alanında beklenen farklar haricinde çerçevelemeler yoluyla anlamlı bir etki yaratamamaktadır. Yine BLM protestoları ardından yapılan bir başka çalışma daha baskıcı polisliğin toplumdan onay görmediğini, protesto yaşanan şehirlerde insanların güvenlik algısının, polisin güvenilirliğinin ve performansının olumsuz etkilendiğini ortaya koyar. Çalışma, protestonun kolluk kuvvetlerine yönelik olumsuz ve güçlü bir algı yarattığını, hükümet ve sivillerin etkileşimini baltalayabildiğini bunun da halkın beklentisini ve devlet kurumlarının meşruiyetini azaltabileceğini ortaya koyar (Wright vd., 2023). Tüm bu tespit ve bulgular ele alınan ülke örneklerinde protesto polisliğindeki son dönemde yaşananların toplumsal güven ağlarını zedelediğini ortaya koymaktadır. Güven ağlarının zayıflamasının toplumsal açıdan sakıncaları ve demokrasi açısından yarattığı olumsuzluk düşünüldüğünde polis teşkilatlarının denetlenmesi ve reforme edilmesine yönelik çağrıların gelecek açısından önemi daha iyi anlaşılır. Konunun demokratik açıdan bir diğer sorunlu boyutu da yukarıda ele alınan gelişme ve örneklerden görüldüğü üzere polis teşkilatlarının daha özerk hale gelmesidir. Bu durum aslında devletin güç kullanma tekeline elinde tutması ve bunun anlamı üzerine Weber’in (2004; 2019) düşüncelerini yeniden hatırlatır. Jan Terpstra’ya (2011) göre Weber vatandaşların devlet tarafından ciddi bir risk olarak görülmesi ile devletin güç kullanımı ve polislik uygulamalarını bir arada değerlendirirken bu duruma ilişkin olumsuz bir bakış açısına sahiptir. Günümüzde devlet ve toplum ya da bazı toplumsal kesimler arasındaki karşılıklı güvensizlik Weber’in yaşadığı dönemde olduğu gibi güce ya da güç kullanma tehdidine dayanan bir polislik tarzını doğurmaktadır.

Öte yandan Michael Smith'in (2023, s. 244) kapsamlı ve güncel araştırması polisin zorunlu olarak devletin cisimleşmiş hali olarak düşünülmemesi gerektiğini, polisin protestonun kontrolünde siyasetten ve devletten bağımsız biçimde hareket edebileceğini gösterir. Konu bu saptama üzerinden ve bu teşkilatların alt-kültürlerinin değişime/reforma karşı çok güçlü direnme gücüne sahip olmalarıyla birlikte düşünüldüğüne demokratik açıdan oldukça endişe verici bir görüntüden söz etmek olanak dahilindedir. Güvenlik güçlerinin toplumsal hareketlere yönelik çifte standardı ve hatta kültür savaşlarında bu anlamda taraf olabilmeleri ele alınan örneklerdeki kutuplaşmış toplumlarda demokrasi açısından oldukça sorunludur. Öte yandan protesto polisliğinin tarafsızca ve profesyonelce yürütülmesinin polis alt-kültürleri düşünüldüğünde kendiliğinden gerçekleşebilecek bir durum olmadığını kabul etmek gerekir. Teşkilat içinde aşırılıkçılık, ayrımcılıkla mücadele ve eğitim başta olmak üzere sistematik çabalar gereklidir. Protesto polisliğinin profesyonel, deneyimli ve eğitilmiş memurlar tarafından gerçekleştirilmesini sağlamak önemli görünmektedir. Protesto polisliğinde arzulan tarafsızlığın sağlanması önünde bazı güçlükler olduğu, teşkilatlar içerisinde antidemokratik, şiddet veya aşırılık yanlısı polis memurları bulunduğu gerçektir. Protesto güvenliğinde tarafsızlık sadece operasyon tasarımıyla değil konuşlandırılacak kuvvetlerin bilişsel ve zihinsel hazırlığını da içermelidir (Frevel ve Kuschewski, 2023). Söz konusu saptamaların da işaret ettikleri üzere protesto hakkının korunmasını sağlamak üzere güvenlik güçlerine yönelik kontrol, izleme ve demokratik rehabilitasyon mekanizmalarının kurulması, kurumsallaştırılması zorunlu görünmektedir. Lesley J. Wood'un (2014) ifade ettiği gibi istihbarata dayalı ve askerleşmiş polislik eğilimlerinin kesişimi, polislerin protestoculara ilişkin önyargıları ve onlarla kısıtlı etkileşimleri sorunu davet eden bir reçetedir. Bu reçete doğruluğu defalarca sarsılmış olmasına rağmen polislik ağları giderek küreselleştikçe ve protestoların en iyi nasıl yönetileceğine dair süregelen belirsizlik devam ettikçe yayılmaya devam etmektedir. Charles Tilly (2003) sanıldığı aksine demokrasinin siyasi sarsıntılardan kaçarak inzivaya çekilebilecek güvenli bir mağara olmadığını, demokraside geriye gidişin dünyanın her yerinde her zaman bir olasılık olarak varlığını sürdürdüğünü söyler. Tilly (2014) demokratikleşmenin geri çevrimi için gerekli koşullar değil gerekli süreçler olduğunu, kamu politikalarıyla güven ağları arasındaki ilişkilerin, kategorik eşitsizliklerin ve özerk iktidar merkezlerinin dönüşümlerinin demokratik kırılmalıkların temelini oluşturduğunu savunur. Protesto polisliği alanında yaşananları ve yaşanacakları bu kırılmalıklar çerçevesinde değerlendirmek olanaklıdır.

5. SONUÇ

Donatella della Porta (1995) kolektif eylemi anlamak için toplumsal hareketler ile devlet arasındaki ilişkiyi anlamının çok önemli olduğuna ve protesto polisliğine bakmanın bu bağlamdaki önemine dikkat çeker. Toplumsal hareketlerin bugününü, geleceğini, önlerindeki siyasi fırsatları değerlendirirken protesto polisliğindeki mevcut eğilimlere, değişim ve dönüşümlere bakmak yararlı bir pencere açar. Protesto hakkının kullanımına ilişkin son dönemdeki gelişmelere bu pencereden bakıldığında göze ilk çarpan otoriteler ile toplumsal hareketler arasındaki güven sorununun giderek derinleşmesidir. Buna karşın süregiden siyasi iklim, kültür savaşları, demokratik ilkelerden uzaklaşma eğilimleri, polis alt-kültürleri gibi birbirleriyle iç içe geçmiş sorunlar bir arada düşünüldüğünde söz konusu güven krizinin kendiliğinden aşılması güçtür. Tilly (2005b, 2014) güven ağlarının zayıflamasıyla demokratik geri gidiş arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koyarken, demokratik kurumların korunması için özel çaba gerektiğini, demokrasinin tamamlanmış bir yapı, varılmış bir hedef olmadığını, demokratik geriye gidişin her zaman ve her yerde ihtimal dahilinde olduğunu vurgular. Tilly'nin görüşleri hatırlandığında protesto hakkının kullanımıyla ilgili endişelerin önemi daha iyi

anlaşılır. Karar süreçlerinden dışlanma hissini, eşitsizliklerin, iklim krizinin, çevre sorunlarının daha da ağırlaşacağı yarının dünyasında protestonun kısıtlandığı bir demokratik arenanın güven sorununun, toplumsal gerilimlerin ve ayrışmaların daha da artmasına neden olacağı öne sürülebilir. Ele alınan ülke örneklerinde görüldüğü üzere ilgili güvenlik birimleri etkisizleştirme stratejisi çerçevesinde gelişmiş istihbaratı, gözetim araçlarını ve protesto polisliği silahlarını çok daha yaygın ve yoğun kullandıkları gibi yetkilerini de arttırmakta ve diğer devlet kurumları ve özel sektörle iş birliklerini geliştirmektedirler. Güvenlik güçlerinin ulaştığı güç ve kapasite, polis alt-kültürleri, aşırılıkçı akımların polis teşkilatlarında artan etkisi, kültür savaşlarında taraf olunduğuna ilişkin emarelerle birlikte düşünüldüğünde demokratik arenadaki güç dengesinin baskı altına alınmak istenen hareketler aleyhinde bozulduğunu söylemek olanaklıdır. Toplumsal hareketlerin mevcut kurumsal yapının yetersiz kaldığı durumlarda demokratik katılımın ve çoğulculuğun sağlanması açısından kritik önemi düşünüldüğünde bu durumun demokrasinin kırılma noktasını arttırmakta olduğu görülmektedir. Düzen ve güvenlik gerekçesiyle demokratik hak ve özgürlüklerden verilen tavizlerin ne kadar gerçek ve meşru gerekçelere dayandığı konusundaki soru işaretlerine dikkat etmek, ilgili güvenlik birimlerinin siyasileşmesine, daha da özerk yapılar haline gelmesine karşın tedbirler almak, demokratik ilkelere riayet etmelerini sağlamak üzere izleyici, denetleyici ve iyileştirici mekanizmaların kurulması demokratik kırılma noktalarının azaltılması adına atılması gerekli adımlar olarak değerlendirilmelidir.

BEYAN

Bu çalışmanın ilk hali Başkent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü tarafından düzenlenen “Sosyolojinin Geleceği ve Geleceğin Sosyolojisi” isimli kongrede 27 Mayıs 2023 tarihinde sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Amnesty International Canada. (February 11, 2022). Amnesty International Canada Statement on “Freedom Convoy 2022” Blockade. *Amnesty International*. Erişim adresi: https://www.amnesty.ca/human-rights-news/ottawa-protests-freedom-convoy-statement/?gclid=Cj0KCQjwyLGjBhDKARIsAFRNgW-4ZW4hwMhBjW8HQJzdAOKQR_xsmr4znPTKnYPY7Hw4h3sWgLTSIkaAn9UEALw_wcB
- Amnesty International. (2022). *Protesto Hakkını Koru! Protesto Hakkını Neden Korumalıyız?*. Erişim adresi: https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/Amnesty_ProtectTheProtest_TR_web.pdf
- Armed Conflict Location & Event Data Project. (2022). Fact Sheet: Freedom Convoys’ and Anti-Vaccine Demonstrations in Canada. *Armed Conflict Location & Event Data Project*. Erişim adresi: <http://www.jstor.org/stable/resrep39761>
- BBC News Türkçe. (11 Ocak 2022). İngiltere Parlamentosu’nda tartışılan 'Polis, Suç ve Ceza Tasarısı' ne içeriyor, neden eleştiriliyor?. *BBC News Türkçe*. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59950394>
- Brock, A., Goodey, J. (2022). Policing the High Speed 2 (HS2) Train Line: Repression and Collusion Along Europe’s Biggest Infrastructure Project. In A. Dunlap, A. Brock (Eds.), *Enforcing Ecocide*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-99646-8_9
- Brown, W. (2018). Neoliberalism's Frankenstein: Authoritarian Freedom in Twenty-First Century “Democracies”. *Critical Times*, 1 (1), 60–79. doi: <https://doi.org/10.1215/26410478->
- Brown, W. (2021). *Neoliberalizmin Harabelerinde Batı’da Antidemokratik Siyasetin Yükselişi*. (Çev. B.O. Doğan). İstanbul: Metis.
- Bump, P. (June 7, 2020). Over the past 60 years, more spending on police hasn’t necessarily meant less crime. *The Washington Post*. Erişim adresi: <https://www.washingtonpost.com/politics/2020/06/07/over-past-60-years-more-spending-police-hasnt-necessarily-meant-less-crime/>
- Calhoun, C. (1993). “New Social Movements” of the Early Nineteenth Century. *Social Science History*, 17(3), 385–427. <https://doi.org/10.2307/1171431>
- Carey, T.E., & Cisneros, Á.S. (2023). Policing Protest: An Examination of Support for Police Suppression of Protest. *PS: Political Science & Politics*, 56(2), 234–239. <http://doi.org/10.1017/S1049096522001354>
- Crosby, A. and Walby, K. (2023). Strategic incapacitation, scaled up: National security influence on protest policing for the 2018 Quebec G7 summit. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/23996544231151676>
- Çetinkaya, Y.D. (2008). (Der.) *Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim*. İstanbul: İletişim.
- Della Porta, D. (1995). *Social Movements and the State: Thoughts on the Policing of Protest*. EUI Working Paper RSC, 95(13). San Domenico: European University Institute.
- Della Porta, D. and Diani, M. (2006). *Social Movements: An Introduction* (2nd edition), Oxford: Blackwell.

- Della Porta, D. and Fillieule, O. (2004). Policing Social Protest. In D.A. Snow, S.A. Soule and H. Kriesi (Eds.), *The Blackwell Companion to Social Movements*. <https://doi.org/10.1002/9780470999103.ch10>
- Dodd, V. (19 April 2023). Police Federation chair accepts Met is institutionally racist, sexist and homophobic. *The Guardian*. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/uk-news/2023/apr/19/police-federation-chair-accepts-met-is-institutionally-racist-sexist-and-homophobic>
- Duffy, B., Hewlett, K., Murkin, G., Benson, R., Hesketh, R., Page, B., Skinner, G., and Gottfried, G. (2021). Culture wars in the UK: how the public understand the debate. *Policy Institute at King's*. Erişim adresi: <https://www.kcl.ac.uk/policy-institute/assets/culture-wars-in-the-uk-how-the-public-understand-the-debate.pdf>
- Duffy, B. (May 12, 2022). Britain's descent into culture wars has been rapid, but it needn't be terminal. *The Conversation*. Erişim adresi: <https://theconversation.com/britains-descent-into-culture-wars-has-been-rapid-but-it-neednt-be-terminal-182885>
- Dupuis-Déri, F. (August 25, 2017). How Black Bloc activists have changed protests. *CTV News*. Erişim adresi: <https://montreal.ctvnews.ca/how-black-bloc-activists-have-changed-protests-1.3561904>
- Dupuis-Déri, Francis. (2010). The Black Blocs Ten Years after Seattle: Anarchism, Direct Action, and Deliberative Practices. *Journal for the Study of Radicalism*. doi: 4. 10.2307/41887658.
- Earl, J., Maher, T.V. and Pan, J. (2022). The digital repression of social movements, protest, and activism: A synthetic review. *Science advances*, 8(10), eabl8198. <https://doi.org/10.1126/sciadv.abl8198>
- Ellefsen, R. and Jämte, J. (2022). The causes, content and consequences of repression: A framework for analyzing protest control in the counter-extremism era. *Social Movement Studies*, 1-16. doi: 10.1080/14742837.2022.2067140
- Elliott, T., Earl, J., Maher, T.V. and Reynolds-Stenson, H. (2022). Softer Policing or the Institutionalization of Protest? Decomposing Changes in Observed Protest Policing over Time. *American Journal of Sociology*, 127(4), 1311-1365. <https://doi.org/10.1086/719001>
- Ergut, F. (2001). Polis Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve, *Amme İdaresi Dergisi*, 34(1), 59-78.
- Ergut, F. (2003). Polisliğin Uluslararası Boyutları: Avrupa Tarihinde Polis, *Toplumsal Tarih*, 117, 44-49.
- Freedom House. (2023). *Freedom in the World 2023*. Freedom House. Erişim adresi: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-03/FIW_World_2023_DigitalPDF.pdf
- Frevel, B. and Kuschewski, P. (2023). Policing divided societies. Requirements for the civic education of police officers, *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 9(2), 93-105. <https://doi.org/10.1108/JCRPP-09-2022-0047>
- Genç Yılmaz, A. (2022). Eko-Terörizm Kavramı Üzerine Bir Tartışma: Yeryüzü Kurtuluş Cephesi ve Hayvan Kurtuluş Cephesi'nin Analizi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 292-311. doi: 10.14782/marmarasbd.1030019
- Gordon, T. (2022). The Freedom Convoy, the resurgence of the far Right, and the crisis of the petty bourgeoisie, *Studies in Political Economy*, 103(3), 280-293, doi: 10.1080/07078552.2022.2161226

- Grassiani, E. (2022). The Shifting Face of the Enemy: 'Less than Lethal' Weaponry and the Criminalised Protestor. *Journal of Illicit Economies and Development*, 4(3), 323–336. doi: <https://doi.org/10.31389/jied.137>
- Greene, J. (June 11, 2020). Microsoft won't sell police its facial-recognition technology, following similar moves by Amazon and IBM. *The Washington Post*.
- Greg, M. (2011). Showcasing security: the politics of policingspace at the 2007 Sydney APEC meeting, *Policing & Society*, 21(1), 27-48. doi: 10.1080/10439463.2010.540659
- Greig, J. (May 26, 2021). One year after Amazon, Microsoft and IBM ended facial recognition sales to police, smaller players fill void. *ZDNet*.
- Heh, E. & Wainwright, J. (2022). No privacy, no peace: Urban surveillance and the movement for Black lives, *Journal of Race, Ethnicity and the City*, 3(2), 121-141. doi: 10.1080/26884674.2022.2061392
- INCLO; PHR & Omega Research Foundation. (March 22, 2023). Lethal in Disguise 2 How Crowd-Control Weapons Impact Health and Human Rights. *Physicians for Human Rights*. Erişim adresi: <https://files.inclo.net/content/pdf/83/LID2-Main-Report-Pages-Final.pdf>
- Kurtz, D.L. & Upton, L.L. (2018). The Gender in Stories: How War Stories and Police Narratives Shape Masculine Police Culture, *Women & Criminal Justice*, 28(4),282-300. doi: 10.1080/08974454.2017.1294132
- Jasper, J.M. (2017). *Protesto Toplumsal Hareketlere Kültürel Bir Giriş*. (Çev. A. Önal). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jenkins, S. (Jan 17, 2023). The police don't need powers to further curtail our right to protest. Just teach them the law. *The Guardian*. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/jan/17/police-powers-stop-protest-law-culture-wars-freedom-order>
- Johansen, A. (2018). *Soldiers as police: the French and Prussian Armies and the policing of popular protest, 1889-1914*, Oxon: Routledge.
- Kesgin, B. (2022). Başlangıcından Günümüze İklim Hareketi: Sorunlar, Sınırlar ve Fırsatlar. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 14 (1), 59-107. doi: 10.55978/sobiadsbd.910047
- Kesgin, B. (2022). Pandeminin Maskesini Düşürmek: COVID-19 Kısıtlamalarına Karşı Protesto Hareketleri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 23 (50), 60-97. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sobbiad/issue/70637/1098401>
- Keyes, V.D. and Keyes, L. (2022). Dynamics of an American countermovement: Blue Lives Matter. *Sociology Compass*, 16(9), e13024. <https://doi.org/10.1111/soc4.13024>
- Kochel, T.R. (2022). *Policing unrest: on the front lines of the Ferguson protests*. New York: New York University Press.
- Koehler, D. (2022). From Superiority to Supremacy: Exploring the Vulnerability of Military and Police Special Forces to Extreme Right Radicalization, *Studies in Conflict & Terrorism*. doi: 10.1080/1057610X.2022.2090047
- Leman-Langlois, S. (2002). The Myopic Panopticon: The Social Consequences of Policing Through the Lens, *Policing and Society*, 13(1), 43-58. doi: 10.1080/1043946022000005617

- Le Bon, G. (2002). *The Crowd: A Study of the Popular Mind* (T. Fisher Unwin, Trans.) Mineola, NY: Dover Publications.
- LeBrun, L. (October 25, 2022) Ottawa Police Intelligence Unit Relied on Dubious and Politically-Biased Information About Convoy. *PressProgress*. Erişim adresi: <https://pressprogress.ca/ottawa-police-intelligence-unit-relied-on-dubious-and-politically-biased-information-about-convoy/>
- Lee, N.T. & Chin, C. (2022). Police surveillance and facial recognition: Why data privacy is imperative for communities of color. The Brookings Institution. Erişim adresi: <https://www.brookings.edu/research/police-surveillance-and-facial-recognition-why-data-privacy-is-an-imperative-for-communities-of-color/>
- The London Policing College. (August 10, 2022). LPC Policing Public Protest Workshop [Video]. *Youtube*. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=2HAX3gWhE84&t=29s>
- The London Policing College. (August 19, 2022). Policing Public Protest in Germany [Video]. *Youtube*. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=hX4FFmdQh0s&list=LL&index=39&t=3832s>
- Malm, A. (2022). *Bir Boru Hattı Nasıl Patlatılır*. (Çev. K.K. Işıtan) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Melgaço, L. & Monaghan, J. (Eds.) (2018). Protests in the Information Age: Social Movements, Digital Practices and Surveillance. In *Routledge Studies in Crime, Security and Justice*. Oxon: Routledge.
- Mercan, B.A. (2021). Polislik Sosyolojisinin Eleştirisine Doğru: Hukuk, Şiddet ve Egemenlik. *Mülkiye Dergisi*, 45 (2), 367-368. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/64281/975615>
- Metcalf, C. & Pickett, J. T. (2022). Public fear of protesters and support for protest policing: An experimental test of two theoretical models. *Criminology*, 60, 60-89. <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12291>
- Morton, B. (Jan 16, 2023). New plans to widen police powers for disruptive protests. *BBC News*. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-64282962>
- Nepstad, S.E. (2023). Toward an agency-centered iterative approach to social movement repression. *Sociology Compass*, e13078. <https://doi.org/10.1111/soc4.13078>
- Oriola, T. (Feb 8, 2022). What the 'freedom convoy' reveals about the ties among politics, police and the law. *The Conversation*. Erişim adresi: <https://theconversation.com/what-the-freedom-convoy-reveals-about-the-ties-among-politics-police-and-the-law-176680>
- Oxford Analytica. (2022). "Ottawa vaccine protest inquiry examines role of police". *Expert Briefings*. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1108/OXAN-DB274088>
- Parkin, W.S., Mills, C.E. and Gruenewald, J. (2021). Far-Right Extremism's Threat to Police Safety and the Organizational Legitimacy of Law Enforcement in the United States. *Criminology, Criminal Justice, Law and Society*, 22(2), 1-24.
- Privacy International. (2021). Free to Protest: The protestor's guide to police surveillance and how to avoid it. Erişim adresi: https://netpol.org/wp-content/uploads/2021/06/FREE_TO_PROTEST-UK-EDITION.pdf
- Regan, M.C. (2021) Citizens, Suspects, and Enemies: Examining Police Militarization. *Georgetown Law Faculty Publications and Other Works*, 2346. Erişim adresi: <https://scholarship.law.georgetown.edu/facpub/2346>

- Reynolds-Stenson, H. (2018). Protesting the police: anti-police brutality claims as a predictor of police repression of protest. *Social Movement Studies*, 17(1), 48-63. doi: 10.1080/14742837.2017.1381592
- Roberts, A. (2013). *The New Method of Controlling Disorder*. In *The End of Protest: How Free-Market Capitalism Learned to Control Dissent*, 58-93. Ithaca: Cornell University Press. <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt20d88nv.7>
- Robinson, W.I. (2020). *The Global Police State*. London: Pluto Press.
- Rudé, G. (1973). Protest and Punishment in Nineteenth-Century Britain. *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 5(1), 1-23. <https://doi.org/10.2307/4048354>
- Smith, M. (2023). *Protest Policing and Human Rights: A Dialogical Approach*. Oxon: Routledge.
- Solomon, J. & Martin, A. (2019). Competitive victimhood as a lens to reconciliation: An analysis of the black lives matter and blue lives matter movements. *Conflict Resolution Quarterly*, 37, 7-31. <https://doi.org/10.1002/crq.21262>
- Stoughton, S. (2015). Law Enforcement's "Warrior" Problem. *Harvard Law Review*, 128(6), 225-234. Erişim adresi: <https://harvardlawreview.org/forum/vol-128/law-enforcements-warrior-problem/>
- Terpstra, J. (2011). Two theories on the police – The relevance of Max Weber and Emile Durkheim to the study of the police. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 39(1), 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2011.01.009>
- Thomas, M. P. & Tufts, S. (2020). Blue Solidarity: Police Unions, Race and Authoritarian Populism in North America. *Work, Employment and Society*, 34(1), 126-144. <https://doi.org/10.1177/0950017019863653>
- Tilly, C., Castañeda, E. and Wood, L.J. (2020). *Toplumsal Hareketler, 1768-2018*. (Çev. O. Düz). İstanbul: ALFA Basım Yayım.
- Tilly, C. (2003). Inequality, Democratization, and De-Democratization. *Sociological Theory*, 21(1), 37-43. Erişim adresi: <http://www.jstor.org/stable/3108607>
- Tilly, C. (2005a). Repression, Mobilization, and Explanation. In C. Davenport, C. Mueller and H. Johnston (Eds.), *Repression And Mobilization* (pp. 211-226). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tilly, C. (2005b). *Trust and Rule*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tilly, C. (2014). *Demokrasi*. (Çev. E. Arıcan). Ankara: Phoenix.
- Uluslararası Af Örgütü. (2022). "Uluslararası Af Örgütü, tüm dünyada protesto hakkına yönelik eşi benzeri görülmemiş tehdide karşı durmak için küresel bir kampanya başlatıyor". Erişim adresi: <https://www.amnesty.org.tr/icerik/uluslararasi-af-orgutu-tum-dunyada-protesto-hakkina-yonelik-esi-benzeri-gorulmemis-tehdide-karsi-durmak-icin-kuresel-bir-kampanya-baslatiyor>
- Uysal, A. (2017). *Sokakta Siyaset Türkiye'de Protesto Eylemleri, Protestocular ve Polis*. İstanbul: İletişim.
- Weber, M. (2004). *Sosyoloji Yazıları* (Çev. T. Parla). İstanbul: İletişim.
- Weber, M. (2019). *Economy and Society A New Translation* (Trans. K. Tribe). Massachusetts: Harvard University Press.

- Williams, D.M. (2018). Contemporary anarchist and anarchistic movements. *Sociology Compass*, 12(6). <https://doi.org/10.1111/soc4.12582>
- Wood, L.J. (2014). *Crisis and control :the militarization of protest policing*. London: Pluto Press.
- Wright, J. E., Gaozhao, D., Dukes, K. & Templeton, D. (2023). The Power of Protest on Policing: Black Lives Matter Protest and Civilian Evaluation of the Police. *Public Administration Review*, 83(1), 130-143. <https://doi.org/10.1111/puar.13498>